

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Diplomski rad

Čimbenici i poticaji za održivi razvoj u Hrvatskoj

Analiza dobrih praksi lokalnih samouprava

Student: Jerko Stjepanović

Mentor: dr. sc. Dragan Bagić

Zagreb, listopad 2017

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha rada.....	5
3. Teorijski koncepti rada.....	6
3.1 Globalizacija.....	9
3.2 Strategija Europa 2020.....	10
3.3 Pozicioniranje na globalnoj pozornici.....	12
3.4 Stavovi građana/ki o održivom razvoju.....	12
3.5 Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske iz 2009. godine.....	13
3.6 Strategija niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do 2030. s pogledom na 2050. godinu.....	14
4. Metodologija i hipoteze.....	16
4.1 Ograničenja i prijetnje validnosti.....	17
4.2 Konceptualni okvir kvalitativnog istraživanja.....	18
5. Rezultati istraživanja	21
5.1. Osvrt na aktere civilnog društva i poslovnog sektora.....	21
5.2 Osvrt na aktere jedinica lokalnih samouprava i jednog gradskog komunalnog poduzeća.....	23
5.3 Osvrt na aktere državne uprave: relevantno ministarstvo i glavna agencija.....	27
5.4 Zaključak.....	28
6. Rasprava.....	31
6.1. Poticaji održivog razvoja.....	31
6.2. Čimbenici održivog razvoja.....	33
6.3. Širi problemi javnog sektora.....	34

6.4. Mogu li politike održivog razvoja pomoći gospodarskom razvoju Hrvatske.....	36
6.5. Utjecaj i smisao strategija.....	37
6.6. Što treba napraviti da Niskougljična strategija ne završi kao Strategija održivog razvitka iz 2009. – smjernice.....	37
6.7. Mogu li se rješenja grada Krka, Prelog i Koprivnice implementirati u državne politike?.....	39
Literatura.....	40
Prilog 1: Intervjui.....	43
1. Organizacije civilnog društva: Zelena akcija (str. 43) i DOOR (str. 48).....	43
2. Poslovni sektor: HRPSOR.....	53
3. Akteri jedinica lokalnih samouprava: Krk (str. 59), komunalno poduzeće Ponikve (str. 62), Prelog (str. 67), Koprivnica (str. 73).....	59
4. Akteri državne uprave: MZOE (str. 79) i HAOP (str. 84).....	79

1. Uvod

Održivi razvoj i povezani pojmovi u 21. stoljeću učvršćuju svoju poziciju kao opće mjesto globalnih i lokalnih politika i gospodarstava. Posljednji veliki događaj u domeni održivog razvoja je potpisivanje Pariškog sporazuma 2016. godine od strane 195 zemalja svijeta. No, počeci legitimacije održivog razvoja sežu u drugu polovicu 20. stoljeća. Cifrić (2002: 7) tvrdi kako se od konferencije UN-a u Rio de Janeiru 1992., održivi razvoj (*sustainable development*) „prihvaća kao ozbiljan koncepcijski i praktični izazov“. Značajne su i konferencije u Johannesburgu 2002., Stockholmu 1972., kao i protokoli iz Kopenhagena 2009. i Kyota 1997. Ove konferencije i protokoli klimatske tematike orijentirani su na smanjenje globalnih emisija ugljičnog dioksida. Agenda 21 kao proizvod konferencije u Riju, neobvezujući je akcijski plan za održivi razvoj na globalnoj razini. Svojevrсни nasljednik je Agenda 2030 sa svojih 17 ciljeva održivog razvoja (SDG – sustainable development goals). Iza svih ovih konferencija i protokola stoji UN. Iz povijesne perspektive, „održivi razvoj uvodi se u diskurs od UN-ove (Brundtlandske, op.a.) komisije za okoliš i razvoj“ (Cifrić 2002: 40) i pripadajućeg dokumenta, Brundtlandskog izvještaja 1987., pod imenom "Sustainable Development, Our Common Future". Dio komisije bila je i Hrvatska kao dio SFRJ. Tada se glavne teorijske konture pojma „održivi razvoj“ šire diskursom. Temeljni novitet je međugeneracijski odnos prema okolišu i čovječanstvu. Uvođenje ove vremenske dimenzije, dugoročno planiranje i svijest o potrebama budućih generacija ljudi i ekosustava, u suprotnosti je s do tada prevladavajućom idejom eksponencijalnog rasta. Beskonačan rast znači beskrajno povećanje korištenja prirodnih resursa i rast globalnog stanovništva. Zbog ograničenih resursa planete Zemlje: zraka, vode, tla, sposobnosti ekosustava za regeneraciju itd., takav razvojni koncept je kratkoročan i destruktivan za ljude i okoliš. Sposobnost Zemlje da amortizira ljudske utjecaje je *carrying capacity* tj. biokapacitet i spada u širu terminologiju održivog razvoja (OR)¹. Održivi razvoj, prema Cifriću, novi je način definiranja odnosa prema prirodi, koja je u zapadnoj industrijskoj kulturi svedena na „osvajanje divljine“ i iskorištavanje resursa. Cifrić ukazuje i na paradoks modernog čovjeka utemeljenog u racionalnom i znanstvenom donošenju odluka koje imaju iracionalne i nenamjerne posljedice. Primjerice,

¹ Dalje u tekstu: OR = održiv razvoj.

globalno zagrijavanje i klimatske promjene koje predstavljaju prijetnju cijelom čovječanstvu, nastaju kao rezultat globalne ekonomije temeljene na znanstvenim dostignućima. Procesi blisko vezani za OR su globalizacija, modernizacija i urbanizacija. Urbana populacija glavni je krivac i žrtva problema neodrživosti, poput zagađenja i otpada. Cifrić ukazuje i na probleme operacionalizacije održivog razvoja i zaključuje da on me može biti popis jasnih uputa, već *motivirajuća i djelatno poticajna vodilja koja će proizvesti nove društvene energije* (2002: 49).

Održivi razvoj se konceptualizira kroz svoje tri jednako bitne dimenzije: okolišna, ekonomska i socijalna. Jedino suradnjom i konvergencijom aktera i politika iz sve tri dimenzije, održivost postaje moguća. Druge teorijske i empirijske perspektive održivosti nalazimo kod Mazmanian et al. (2009), u zborniku o održivosti u izdanju američkog MIT-a. Autori utvrđuju tri epohe u američkim politikama okoliša, svaka s različitim problemima, pristupima, načinom korištenja informacija i implementacijom. U grubim crtama, prvu fazu od 1970 – 1990. karakteriziraju regulacija i fokus na zagađenje zraka, vode i tla. Drugu fazu od 1980 – 2000-ih obilježava korištenje mehanizma poticaja, snižavanje na lokalnu razinu i uvođenje efikasnosti i tržišta kao medijatora održivosti. Treća faza je od 1990-ih do danas, a obilježena je usmjeravanjem prema održivim zajednicama, dugoročnim i međugeneracijskim pristupom, harmonijom između čovjeka i prirode, a bitni su pojmovi „ekološki otiska stopala“, biokapacitet, regionalni i lokalni efekti, te praksa sljedivosti proizvoda. Iako pojam održivosti nije bez mana, autori smatraju da je kapacitet pojma održivosti osnova za novo doba okolišnih politika na svim razinama vlasti (2009: viii). S druge strane, autori *odrasta*, poput M. Domazeta više ne prihvaćaju održivi razvoj kao teoriju sposobnu za donošenje strukturnih promjena. Mazmanian et al. kao rješenje brojnih problema održivog razvoja (*greenwashing-business as usual*) preferiraju pojam „održivih zajednica“ kao sjecište učinkovitih politika, problema urbaniteta i ekološke dobrobiti (Mazmanian 2009: 36). Idealno, u održivoj zajednici susreću se ekonomska vitalnost, ekološki integritet, građanska demokracija i društvena dobrobit. Takva kombinacija rezultira visokom kvalitetom života i snažnim osjećajem recipročne odgovornosti uz zadržavanje utjecaja na okoliš unutar lokalnog biokapaciteta (2009: 37). Autori navode i jasne indikatore održivosti, kao evoluciju indikatora neke zajednice. Primjerice, standardni indikator rasta populacije, u obliku indikatora za kvalitetu života postaje „razina urbane napučenosti“, a kao indikator održivosti to je „ekološki otisak

stopala pojedinaca“. Indikator broja parkova u standardnom modelu, kroz koncept kvalitete života postaje „površina parkova na 1000 stanovnika“, a kroz koncept održivosti postaje „omjer zelenih i betonskih površina“. Ili još: rast zaposlenih (standardno) – stopa nezaposlenosti (kvaliteta života) – postotak novih poslova s plaćom dovoljnom za život (održivost). Ovakav multi-dimenzionalni pristup, u ovom slučaju kroz stvaranje indikatora, karakterističan je za svako kvalitetno razmišljanje o održivom razvoju. S druge strane, kao glavni uzrok neodrživosti autori identificiraju nedostatak građanskog angažmana (2009: 54). S obzirom na to da se u ovom radu istražuju postojeće politike, glavni pojam ostaje održivi razvoj. Naime, održivi razvoj se već dugo provlači europskim politikama, a nešto kraće i u Hrvatskoj, za razliku od odrasta ili održive zajednice.

Održivi razvoj se kroz svoje tri dimenzije: ekonomsku, društvenu i okolišnu, predstavlja kao mogući, a često i kao jedini smjer europskih politika. U ovom radu istražiti će se uloge i utjecaji četiri tipa aktera na politike i provedbu održivog razvoja. To su 1) akteri civilnog društva: Zelena akcija i DOOR; možemo ih nazvati i *zagovaračima*. Zatim 2) pripadnici poslovnog sektora, tj. organizacija HRPSOR (Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj). Sljedeća grupa aktera su pod 3) jedinice lokalne samouprave, odnosno gradovi Krk, Koprivnica i Prelog. U ovu grupu aktera spada i komunalno društvo Ponikve iz Krka. Posljednje su 4) institucije: Hrvatska agencija za okoliš i prirodu (HAOP) i Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (MOZE). S pripadnicima navedenih organizacija provedeni su intervjui. Fokus rada je na navedenim gradovima, koji imaju bogato iskustvo s politikama održivog razvoja. Prvi koncept koji se ovdje koristi u proučavanju politika održivog razvoja su poticaji. Istraživanje poticaja daje odgovore na pitanja: kako su započele inicijative za održivi razvoj, tko su bili akteri i kakva je njihova povijest? Koliko su poticaji strukturalni, a koliko individualni? Ukratko, poticaji se bave početkom uspješnih politika održivog razvoja u navedenim gradovima, s pogledom na cijelu Hrvatsku. Druga kategorija su čimbenici, koji se bave implementacijom, provedbom, praćenjem i evaluacijom projekata i povezanih politika održivog razvoja. Cilj korištenja koncepta poticaja i čimbenika u strukturiraju intervjua, jest otkriti mehanizam institucionalizacije politika održivog razvoja.

Prikazuje se i tipologija aktera u politikama održivog razvoja, počevši od globalne razine, uz njihove sektorske specifičnosti. Osim toga, neka od pitanja na koje se nude odgovori su: kakav

je odnos Europske unije i Hrvatske u području održivog razvoja? Zašto neki gradovi uspješno implementiraju politike održivog razvoja, a drugi nisu niti zainteresirani? Utječe li institucionalna nestabilnost i česte promjene među i unutar ministarstava i agencija na uspješnost spomenutih politika? Mogu li politike održivog razvoja pomoći gospodarskom razvoju Hrvatske, pogotovo nakon ekonomski izgubljenih godina 2008 - 2015, kada se ekonomski standard građana divergira od drugih članica *nove Europe*? Kako i koliko uspješno se implementira održivi razvoj nakon donošenja zakonskih odredaba, odnosno kakvo je stanje političke volje? Kakva je hrvatska perspektiva postizanja ciljeva zadanih strategijom Europa 2020, odnosno Agendom 2030? Što se može naučiti iz iskustava gradova poput Krka, Koprivnice i Preloga, te mogu li se njihova rješenja implementirati u državne politike? Kakva su stajališta građana o temama vezanim za održivi razvoj, te kakav je status obrazovanja za održivi razvoj? Kolike su šanse da održivi razvoj postane još jedna u nizu propuštenih prilika koje mogu kratkoročno i dugoročno poboljšati kvalitetu života i održivost življenja hrvatskih građana? Imajući u vidu *Strategiju niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine, s pogledom na 2050. godinu*, nude se smjernice za njeno političko ostvarenje i uspješnu implementaciju.

2. Ciljevi i svrha rada

Cilj rada je originalnim kvalitativnim istraživanjem pružiti uvid u poticaje održivog razvoja u Hrvatskoj kroz primjere uspješnih JLS²-a, razjasniti čimbenike, odnosno implementaciju politika i ostvarenost ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj. Odnosno, razjasniti mehanizam institucionalizacije politika OR-a i tako pružiti sociološki doprinos. Nakon tipologije aktera OR-a s osvrtom na postojeće strategije i njihov utjecaj, prelazi se na intervjue. Intervjui s raznorodnim akterima OR-a u Hrvatskoj ukazuju na pozitivne utjecaje poticaja i čimbenika, ali i pomažu detektirati individualne i kolektivne probleme aktera. Svrha rada je ukazati na primjere dobrih praksi kvalitetnih politika održivog razvoja u RH. Nakon godina stagnacije, paradigma održivog razvoja i obnovljivih izvora energije postaje globalno dominantna zbog rastuće svijesti o klimatskim promjenama i zbog razvoja tehnologija. Kvaliteta života i održivost življenja građana RH, stanje okoliša i konkurentno gospodarstvo koje aktivno podupire i građane i okoliš, direktno ovise o uspješnosti implementacije politika OR. Ova globalna promjena velika je prilika koju treba organizacijski strukturirati, kvalitetno komunicirati i uspješno implementirati, a ovaj rad i pripadajuće istraživanje teže tome pridonijeti.

Argumentaciju odabira akterskog pristupa dobro iznosi Lay (2007: 26): „Aktersko-interesni pristup nužno i svjesno kao metodu njeguje očitovanje praksi aktera. Političke deklaracije, opće znanstvene projekcije i liste želja civilnog društva ovdje nisu plodan izvor uvida, premda i one imaju neko svoje značenje kao dio ukupnih procesa oko (ne)održivosti. Aktersko-interesni pristup pogađa „u sridu“ problema održivosti/obzirnosti, vs. neodrživosti i bezobzirnosti. Aktersko-interesni pristup posebno je važan kada se bavimo artikulacijom ciljeva društvenog razvoja koja smjera biti učinkovita, a ne tek puko brdo stručno ispisanih stranica“.

² JLS = Jedinica lokalne samouprave.

3. Teorijski koncepti rada

Prvo su analizirani akteri civilnog društva. Oni imaju krovnu poziciju, odnosno, upoznati su s djelovanjem svih ostalih aktera: poslovnog sektora, državne ili lokalne uprave. Sljedeći akter, iz poslovnog sektora je organizacija HRPSOR. Glavni dio rada analizirat će poticaje i čimbenike održivog razvoja kroz iskustva aktera jedinice lokalne samouprave (JLS), odnosno spomenutih gradova. Posljednja cjelina rada bavit će se ulogom i statusom institucionalnih aktera, točnije državne uprave: MZOE i HAOP-a. Koristeći već spomenute koncepte poticaja i čimbenika, opisat će se sustav upravljanja političkim promjena iz domene održivog razvoja. Naime, održivi razvoj (OR) shvaća se kao nova društvena paradigma koja bi trebala utjecati na sva područja u društvu. Sveobuhvatnost OR-a temelji se u činjenici da se mijenja način proizvodnje i korištenja energije, a mijenjaju se i načini proizvodnje i konzumacije proizvoda i usluga u svim industrijama: od prijevoza do prehrane. Kroz tri dimenzije OR-a mijenja se jednosmjerna moderna razvojna paradigma korištenja prirode kao neograničenog resursa. Rezultat toga je briga i svijest o očuvanju resursa za buduće generacije. Globalno zatopljenje i klimatske promjene su već sada neminovnost. Na to direktno utječu i projekcije rasta globalnog stanovništva, koje za 2100. godinu predviđaju populaciju između 9.3 i 12.6 milijardi ljudi. Usporedbe radi, 1900-te godine na svijetu je bilo 1.65 milijardi ljudi³. Broj globalnog stanovništva direktno utječe na nužnost prihvatanja održivosti, počevši od lokalne razine. Znanstvenici procjenjuju da je „čovječanstvo već premašilo globalni biokapacitet za 50% i sada živi ne održiv način, izrabljujući zalihe “prirodnog kapitala.” (Domazet, 2012: 16).⁴

Standardni indikatori za održivost su: ekološki otisak (omjer ljudskog utjecaja i biokapaciteta, tj. sposobnosti ekosustava da taj utjecaj inkorporira) i indeks ljudskog razvoja (HDI⁵, Human development indeks (Šimleša 2008: 74). Te indikatore kod nas najviše koristi dr.sc. Dražen Šimleša u svojim istraživanjima. No s obzirom na to da se ovaj rad bavi

³ <http://www.worldometers.info/world-population/#table-forecast>, pristupljeno rujan 2017.

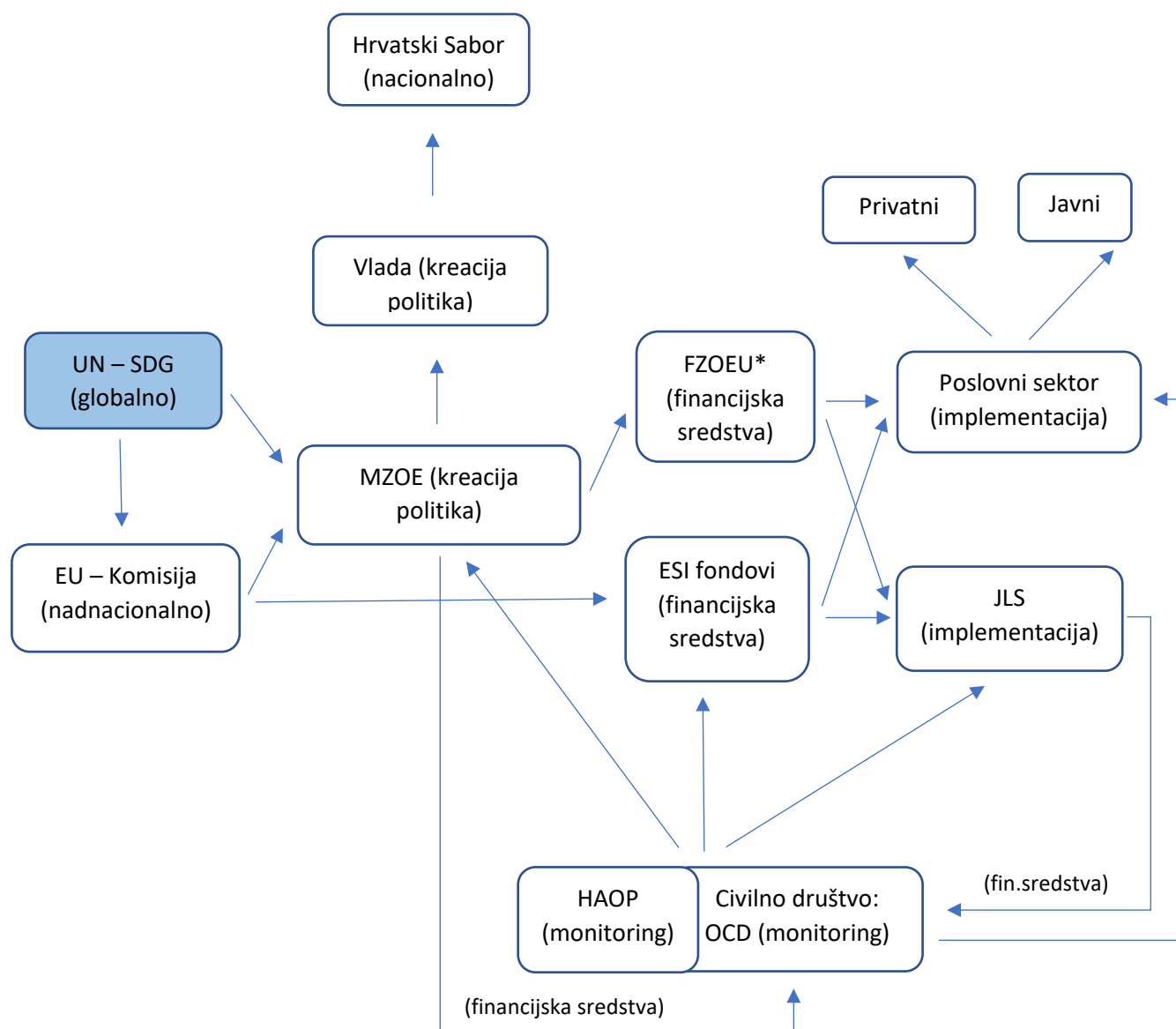
⁴ „Situacija globalno nije blistava jer prosječan građanin ima eko-otisak od oko 2,7 globalnih prosječnih hektara (gha), dok je na Zemlji raspoloživo samo 1,8 globalnih prosječnih hektara bio-produktivne zemlje i vode per capita.“ (Domazet, 2012: 16).

⁵ UN-ov indeks ljudskog razvitka (HDI) kompozitno je mjerilo očekivanog životnog vijeka, pismenosti, naobrazbe i standarda života za zemlje širom svijeta, koji se primjenjuje u komparativne svrhe mjerenja razina relativne razvijenosti (Domazet, 2012: 13).

političkom stranom održivog razvoja: akterima, ulogom države i JLS-a, upravljanjem procesima promjena itd, ekološki otisak i HDI indikatori nisu u fokusu ovog rada, iako su nezaobilazni u smislu dugoročne evaluacije uspješnosti politika OR. Jedan od problema održivosti je što njegovu ekonomsku dimenziju prenaglašavaju ekonomisti, okolišnu potežu zagovornici zaštite okoliša, a društvena se koristi po potrebi ili prolazi ispod radara.

Kako politike održivog razvoja funkcioniraju na globalnoj razini? Ukratko, krovni politički akter je UN, koji preko „United Nations Framework Convention on Climate Change“ organizira spomenute klimatske sporazume poput onih u Riju (1992), Kyotu (1997) i vrlo značajnog i recentnog u Parizu (2016). Indikativno za status održivog razvoja (sustainable development) da se novi projekt UN-ovih globalnih ciljeva sada zove „Sustainable Development Goals“, odnosno Agenda 2030, za razliku od prošlog programa pod nazivom „Millennium Development Goals“ koji je bio na snazi do 2015. Održivi razvoj tako je definitivno određen kao smjer globalne politike. Tako i pojam *održivi razvoj* sve više ulazi u javni diskurs.

3.1. Shema 1. Tipologija aktera održivog razvoja počevši od globalne razine

*FZOEU: Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, ESI: European Structural and Investment Funds. HAOP: Hrvatska agencija za okoliš i prirodu.

UN je globalni začetnik politika održivog razvoja. Zadani, ali većinom neobvezujući smjer politika Hrvatski Sabor preuzima kroz MZOE koji prati smjernice EU i UN-a. Kreirane politike zatim bi se trebale implementirati uz pomoć namjenskih financijskih sredstava iz FZOEU i ESI. Sredstva odlaze prema JLS-ima i poslovnom sektoru. Ponekad sredstva idu i u

suprotnom smjeru u obliku novčanih kazni. OCD-i primarno se financiraju od ministarstava i JLS. Na razini EU koriste se zakonske odredbe u sklopu zaštite okoliša, poticaja tehnologijama i drugim oblicima održivog razvoja te pionirskog sustava trgovanja CO2 emisijama: „European Union Emission Trading Scheme“. Politički pritisak održivog razvoja EU načelno je normativan, ali nije obvezujući. Republika Hrvatska redovito potpisuje deklaracije, sporazume i agende, još od 1987. Kako i koliko te politike, često prepisane putem navedenog mehanizma (UN → EU → RH → JLS) uspijevaju u Hrvatskoj jedno je od glavnih pitanja ovog rada. Time dolazimo do sljedećeg bitnog koncepta: globalizacije. Nacionalni naponi u smjeru održivog razvoja većinom su uvjetovani idejama i smjernicama nadnacionalnih tijela poput UN-a ili Europske unije.

3.1. Globalizacija

Klimatske promjene su globalno pitanje *par excellence*. Kada govori o globalizaciji, Lay (2007: 48) se poziva na Ulricha Becka. Lay se pita: „Moramo li kao društvo i zemlja nužno preuzeti i globalizaciju kao uništavanje okoliša?“ Kaže: „U globalizaciju se kao društvo i država treba kritički i mudro umrežavati, uzimajući selektivno njezine prednosti, a minimalizirati, odnosno sustavno izbjegavati, negativne, i za ekološku, ekonomsku i kulturalnu održivost razarajuće procese i solucije.“ I ključno, Lay nudi rješenja: „Za viziju održive Hrvatske presudno je sljedeće: razvojne elite, političke i poduzetničke i civilno društvo trebaju misliti svojom glavom. One ne smiju djelovati tako da se – u znaku potreba „tuđih“ društava, kompanija i sl. – prepuštaju njihovim načelima, ciljevima i interesima uređenja kvalitete našeg okoliša i kvalitete života ljudi u Hrvatskoj.“ Layev komentar ne treba shvatiti protekcionistički ili ksenofobno, već u smislu (političko-ekonomske) odgovornosti za vlastitu budućnost.

Analizirajući „Održivi razvitak hrvatskog gospodarstva u uvjetima globalizacije“ Matutinović iz ekonomske perspektive upozorava na „(...) nespremnost i nevoljkost hrvatske politike da se, (...) pozabavi i dugoročnim posljedicama za ekonomiju i društvo u cjelini. Raspon nespremnosti seže od nepostojanja strategije ekonomskog razvitka, nedorečenosti politike sektorskog prilagođivanja ulaska u WTO, do neodmjerenih izjava u javnosti državnih dužnosnika“ (2000: 1203). Je li se ta nespremnost za dugoročno planiranje promijenila nakon gotovo dva desetljeća, odnosno sedamnaest godina nakon Matutinovićevog teksta, bit će

odgovoreno nakon analize aktera OR-a. O važnosti planiranja na *longue durée* Matutinović (2000: 1205) kaže još: „Trade off između efikasnosti sistema na kratak rok i prilagodljivosti na dugi rok, karakterističan je za kompleksne sustave poput ekologija i ekonomija“. Taj teorijski uvid ključan je za razumijevanje održivog razvoja i povezanih uspješnih politika.

3.2. Strategija Europa 2020

Europa 2020: *Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast* iz 2010-te godine, ključna je strategija koja europske politike usmjerava prema održivom razvoju. EU se pokušava *brendirati* kao globalni *lider* u politikama i tehnologijama održivog razvoja i niskougljične ekonomije: Sažetak Strategije Europa 2020. donosi viziju europske socijalne tržišne ekonomije za 21. stoljeće. „Strategija predlaže tri prioriteta koji se međusobno nadopunjuju:

- Pametan rast: razvijanjem ekonomije utemeljene na znanju i inovacijama.
- Održiv rast: promicanje ekonomije koja učinkovitije iskorištava resurse, koja je zelenija i konkurentnija
- Uključiv rast: njegovanje ekonomije s visokom stopom zaposlenosti koja donosi društvenu i teritorijalnu povezanost.

Europska unija definira gdje želi biti 2020. godine. S tom namjerom Europska komisija predlaže sljedeće glavne ciljeve EU:

- 75 % populacije u dobi između 20- 64 godina trebalo bi biti zaposleno.
- 3 % BDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj.
- Treba ispuniti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20“ (uključujući i povećanje do 30 % smanjenja emisije ukoliko okolnosti dozvoljavaju).
- Postotak osoba koje rano napuste školovanje trebao bi biti ispod 10 %, a najmanje 40 % mlađe generacije trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja.
- 20 milijuna manje ljudi trebalo bi biti u opasnosti od siromaštva.,,

Kako bismo kontekstualizirali Hrvatsku unutar EU, bitno je objasniti sljedeće: 1) 75% zaposlenosti za hrvatske prilike modificirano je na 62.9% koji Hrvatska gotovo ostvaruje. Švedska ostvaruje cilj od 80%, a Slovenija za sada ostvaruje 70% od zadanih 75%. 2) Cilj od

3% BDP-a investiranog u istraživanje i razvoj, za Hrvatsku je modificiran na skromnih 1.40%, a 2016-te investirano je 0.79% BDP-a odnosno, vidljiv je pad od 0.88% iz 2008. godine. 3) Ciljevi 20/20/20 podrazumijevaju 20% energije iz obnovljivih izvora (2014. Hrvatska premašuje s 24%, zahvaljujući hidroelektranama u vlasništvu HEP-a), a 20% povećanje energetske efikasnosti i 20% smanjenje emisija CO₂ u odnosu na 1990. godinu (možda ostvaruje). Hrvatska ostvaruje cilj vezan za osobe koje rano napuštaju školovanje, Hrvatska 2015. s 2.8% premašuje cilj od 4%, odnosno 10% na razini EU.

Tablica 1. Hrvatska u kontekstu navedenih ciljeva do 2020. godine

Područje	Podaci	Godina	Cilj
Zaposlenost u dobnoj skupini od 20–64 (%)	60.5	2015	62.9
Udio potrošnje na istraživanje i razvoj (R&D) u % BDP-a	0.79	2014	1.4
Emisije u ne-ETS sektorima (% promjene od ESD bazne godine)	2.6	2010	11
Udio OIE u bruto ukupnoj potrošnji energije	27.9	2014	20
Potrošnja primarne energije (u milijunima TOE)	7.7	2014	11.5
Osobe koje rano napuštaju obrazovanje (% populacije 18–24)	2.8*	2015	4
Udio visoko obrazovanih (% populacije 30–34)	30.9	2015	35
Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (tisuće)	1 243	2014	1 220

* Nepouzdana podaci.

Izvor: Eurostat, Europe 2020 glavni indikatori.⁶

⁶ Smarter, greener, more inclusive? INDICATORS TO SUPPORT THE EUROPE 2020 STRATEGY, 2016 Edition i <http://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>, pristupljeno rujan 2017)

3.3. Pozicioniranje na globalnoj pozornici

Europska komisija u dokumentu iz 2016-te godine, naslovljenog „Next steps for a sustainable European future European action for sustainability“, definira europsko vodstvo u strategijama održivosti: „Renewables and energy efficiency, in particular, are at the heart of this EU strategy as those play an increasingly important role in tackling climate change while enhancing energy security and strengthening EU industrial and technological leadership.“ EU se u globalnim razmjerima želi *brendirati* kao predvodnica održivog razvoja, odnosno borbe protiv klimatskih promjena i pratećeg tehnološkog razvoja i socijalne uključenosti. Naravno, treba imati na umu da je to idealtipsko određenje, a održivost se može i zlorabiti, poput fenomena *greenwashing-a*⁷. Hrvatska se, s druge strane, na globalnoj pozornici najčešće prezentira kao turistički raj. U tom kontekstu, država je glavni akter koji stvara, prezentira i implementira razvojnu politiku i osjećaj zajedničkog cilja. U svijetu u kojem su mediji često stvarniji od stvarnosti same, vanjska prezentacija države ima dodatnu težinu. Stoga, prezentacija često ima karakteristike samoispunjavajućeg proročanstva. O projektiranju održivog razvoja, odnosno „razvoja sposobnog za budućnost“, Lay (2007: 29) zaključuje: „To može samo društvo u cjelini, odnosno „mora“ država kao sustav organizacije opstanka i razvoja društva“. Pod „društvo u cjelini“, Lay (2007: 28) podrazumijeva onaj pritisak odozdo, odnosno pritisak na državu koji rezultira time da „(će) neka upravljačka elita u svoj program i izvršne odluke unijeti promjenu prema održivosti kada je na to počne prisiljavati biračko tijelo i većina sljedbenika političke partije koja je podupire“. Vezano za to, razmotrit ćemo stavove građana o OR-u.

3.4. Stavovi građana o OR-u

Kakvi su stavovi hrvatskih građana o održivom razvoju, zaštiti prirode, klimatskim promjenama i srodnim temama? Odgovore na ta pitanja nudi nam istraživanje Mladena Domazeta et al., naslova *Trebamo promjenu: mapiranje potencijala Hrvatske za održivi razvoj*. To je prvo sistematsko istraživanje o stavovima građana spram okoliša, provedeno na nacionalno reprezentativnom uzorku od 1210 ispitanika u 81 naselju, (Domazet et al, 2012: 26). Rezultati istraživanja iz 2012. godine pokazuju kako „samo 2% građana i građanki

⁷ Samo deklarativno *brendiranje* kompanija, proizvoda ili usluga zelenim bez smanjenja utjecaja na okoliš. Npr. kada se britanska naftna kompanija BP brendira kao „zeleni“, uz nepromijenjene poslovne prioritete.

Hrvatske smatra okoliš najvažnijim problemom“, dok su najbitniji gospodarstvo, zdravstvo, siromaštvo i kriminal. (Domazet et al. ibid.).

Obrazovanje je izrazito bitno za održivi razvoj jer: „Skupine nižeg društveno-ekonomskog statusa i nižih obrazovnih postignuća manje znaju o problemima okoliša i raspoloživim rješenjima, manje ih brinu pitanja okoliša i teže im je uvidjeti potencijalne komplementarnosti između privrednog rasta i zaštite okoliša.“ Nastavlja: „To bi moglo upućivati na zaključak da je bolje obrazovana populacija (obrazovana i za održivi razvoj, op.a.) važan preduvjet razumijevanja i sudjelovanja šire javnosti u promjeni političke orijentacije prema zelenom društvu.“, (Domazet et al., 2012: 58). Polazeći od Županovljevog egalitarnog sindroma prisutnog na ovim prostorima, autori nalaze kako se pojedinci prvenstveno oslanjaju na državu kako bi koordinirala i sankcionirala održivost. Na kraju, dolaze do zaključka sličnog Layevom: „Bez jakih demokratskih impulsa u populaciji koja zahtijeva da država promijeni sadašnji smjer razvoja nema izgleda da se pojavi odgovorna, kontroli podložna vlast koja će predvoditi zaokret ka održivom razvoju.“, (Domazet et al., 2012: 58). Autori ipak nalaze kako postoji briga za okoliš i „postoji svijest o potencijalu pojedinca da doprinese poštovanju ograničenja okoliša“, a zaključuju kako: „Moglo bi se reći da dominantan svjetonazor o okolišu u hrvatskome društvu glasi “zaštita okoliša je važna, ali ne za mene baš sada.“, (Domazet, 2012: 38). Što se tiče statusa na klasičnoj klackalici „očuvanje okoliša – ekonomski razvoj“, Hrvatska ima dobre preduvjete za implementaciju održivog razvoja: „komparativni položaj Hrvatske po indeksima ekološkog otiska (ef) i sretnog planeta (hpi) pokazuje da je ova razina razvijenosti ostvarena uz relativno niži utjecaj na okoliš nego što je slučaj u najrazvijenijim zemljama na zapadnoj hemisferi. Zbog toga je Hrvatska dobro pozicionirana za zaokret ka održivijoj razvojnoj putanji uz relativno nizak društveni trošak (Domazet, 2012: 57).

3.5. Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske iz 2009. godine.

Potrebno je osvrnuti se na ovu strategiju jer je to prvi pokušaj cjelovitog pristupa održivog razvoja od strane Vlade Republike Hrvatske i MZOE. Strategija je ambiciozna i sadrži 8 izazova. Odmah na početku možemo spomenuti kako su točke 1, 6 i 7 upitne u kontekstu održivog razvoja. Što se tiče točki 1, 3, 4, 5 i 6 bez detaljnije analize i površnim uvidom možemo zaključiti o razini njihovog ispunjenja. Navedeni izazovi su:

1. Poticaj rasta broja stanovnika RH;
2. Okoliš i prirodna dobra;
3. Usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju;
4. Ostvarivanje socijalne kohezije i pravde;
5. Postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije;
6. Jačanje javnog zdravstva;
7. Povezivanje RH;
8. Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka.

Svi ispitanici očitovali su se o percepciji utjecaja ove strategije. Uvjete donošenja *Strategije iz 2009.*, usred ekonomske krize, njezin društveni kontekst, utjecaj i implementaciju treba imati na umu prilikom razgovora o uspješnoj implementaciji *Strategije niskouglijasnog razvoja*. Dr.sc. Dražen Šimleša smatra da strategija nije zaživjela i da nije postigla veći utjecaj. Ocjenu vrlo bitne točke 3. *Usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju* iz strategije nalazimo i u *Izvešću o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj 2014.*; „Cjelovita politika za provođenje održive proizvodnje i potrošnje, uključujući praćenje učinaka, nije uspostavljena. Naime, 2009. godine donesena je Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, no Akcijski plan za održivu proizvodnju i potrošnju, još nije donesen. Instrumenti politike zaštite okoliša i održivog razvitka u Hrvatskoj u vidu naknada za zaštitu okoliša i korištenje resursa definirani su u pojedinačnim sektorima (energetika, industrija, poljoprivreda, šumarstvo, promet, turizam i lovstvo). Radi se o sredstvima koja se prikupljaju putem fondova zaštite okoliša, fondova zaštite voda ili javnih poduzeća koja obavljaju komunalne usluge i nije transparentno koji se dio tih sredstava koristi za aktivnosti usmjerene jačanju održive proizvodnje i potrošnje i učinkovitom korištenju resursa“ (2014: 272). Treba nadodati kako nisu doneseni akcijski planovi niti za druge od osam izazova iz strategije. Barem ne u okviru strategije održivog razvoja.

3.6. Strategija niskouglijasnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do 2030. s pogledom na 2050. godinu.

Radi se o novoj strategiji koja još nije izglasana u Saboru. U njejoj izradi od 2012. sudjelovali su članovi iz sljedećih institucija: Ekonerg, FSB, FER, RGN, FPZ, Agronomski fakultet u Zagrebu i drugi. Opći ciljevi strategije uključuju postizanje održivog razvoja

temeljnog na znanju i konkurentnom gospodarstvu, povećanje sigurnosti opskrbe energijom, smanjenje onečišćenja i ispunjenje međunarodnih obaveza RH. Ukratko, strategija u međunarodnom i EU kontekstu, detaljno analizira gospodarske, energetske i sociološke pokazatelje te naravno razine emisija stakleničkih plinova. Strategija uzima u obzir mogućnosti financiranja prijelaza na niskougljičnu ekonomiju, te analizira mjere po sektorima. U skladu s ponuđenim ciljevima do 2030. i 2050. godine, autori nude tri scenarija: 1) NUR: scenariji postojeće prakse (*business as usual*), 2) NU1: scenariji postupne tranzicije i 3) NU2 scenariji snažne tranzicije. Scenariji NUR do 2030. predviđa smanjenje stakleničkih plinova za 21%, NU1 za 33%, a NU2 za 43. Do 2050. godine scenariji NUR predviđa smanjenje stakleničkih plinova za 20%, NU1 za 46% a NU2 za 77-80%, sve u odnosu na 2005. godinu. Također, strategija predviđa stvaranje 50 000 – 80 000 novih radnih mjesta do 2030. godine. Ova strategija je u skladu s Pariškim sporazumom te sa *Strategijom 2020*, naravno u slučaju odabira scenarija NU1 ili NU2.

Strategiju je izradila grupa stručnjaka predvođena Institutom za energetiku i zaštitu okoliša – EKONERG i nema jasnu potporu politike. Prihvaćanje strategije ovisi o snažnoj političkoj potpori, a implementacija o političkoj volji. Za razliku od strategije iz 2009., strategija niskougljičnog razvoja dolazi u trenutku povoljnih ekonomskih kretanja koja će se nastaviti barem idućih 2-5 godina. Osim toga, ciljevi i načini njihovog postizanja, indikatori, troškovi i koristi, kvalitetno su obrađeni po sektorima: energetika, industrija, otpad, poljoprivreda, promet i zgradarstvo. Autori shvaćaju globalne promjene prema održivosti kao priliku, a ne prijetnju. Strategija zagovara kružno gospodarstvo, zelene poslove, solarne sustave, električne automobile, povećanje budžeta za istraživanje i razvoj, gospodarenje otpadom, a sve u kontekstu niskougljičnog razvoja. Potpuno usvajanje scenarija je ekonomski, socijalno i ekološki vrlo dobra odluka. U ovom trenutku (listopad 2017.), javna rasprava za Strategiju niskougljičnog razvoja RH gotova je u srpnju 2017., a u rujnu 2017. trebala je ići u Sabor. Međutim, dalje od javne rasprave se nije došlo, a u široj javnosti nema medijske prisutnosti ove strategije.

4. Metodologija i hipoteze

Metodom intervjua istražuju se uloge i utjecaje četiri tipa aktera na politike i provedbu održivog razvoja, kako bi se determinirali poticaji (početak) i čimbenici (implementacija) OR-a. Tako će se ukazati na dobrobiti ovog tipa razvoja društva, države i gospodarstva. U zaključku će se ponuditi mehanizam institucionalizacije politika, kako potencijalnog „recepta“ za održivi razvoj.

Tablica 2. intervjuirani akteri održivog razvoja

1. Organizacije civilnog društva (OCD)		2. Poslovni sektor	3. Gradovi (JLS)			4. Državna uprava	
Zelena akcija	DOOR	HRPSOR	Krk	Koprivnica	Prelog	MZOE	HAOP
Ispitanik 1	2	3	4 i 5-Ponikve	6	7	8	9

Istraživanje je kvalitativno, a sudjelovalo je ukupno devet ispitanika te dva vanjska savjetnika: dr.sc. Mladen Domazet iz Instituta za političku ekologiju i dr.sc. Dražen Šimleša iz Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Odabirom ovih devet ispitanika istražuju se glavni akteri održivog razvoja u Hrvatskoj. Glavni akteri odabrani su uz pomoć mentora i početnih intervjua s pripadnicima civilnog sektora. Organizacije izabranih ispitanika identificirane su kao vodeći akteri održivosti u svojem području djelovanja. No, neka od kontaktiranih ministarstva nisu odgovorila na upite. Zbog anonimnosti i povjerljivosti ispitanika svi su ispitanici i ispitanice prezentirani uniformno, kao: ispitanik 1,2,3 itd. Organizacije civilnog i poslovnog sektora te državna uprava imaju identičan set tema, dok JLS-i (gradovi i jedno komunalno poduzeće) imaju sličan, ali izmijenjen set tema prikladniji njihovim okolnostima. Većina intervjua obavljena je usmenim putem uz snimanje i vođenje bilježaka, a intervju s ispitanikom 9 iz HAOP-a nije snimljen, već se oslanja samo na bilješke. Intervju s Ponikve eko otok Krk d.o.o. obavljen je telefonski, a s ispitanicima 4 i 6 putem emaila. Ako se u daljnjem tekstu spominje npr. neki stav MZOE, to uvijek znači stav

ispitanika iz MZOE, koji pak može ukazivati na slične stavove cijele organizacije, ali tomu nije nužno tako.

Način analize intervjua odvijao se uz pomoć tematskih kategorija (prikazanih s lijeve strane) koje ukazuju na poticaje ili čimbenike održivog razvoja te na stavove o nadležnim strategijama. Rezultati svih intervjua prikazani su u Prilogu 1. Analiza i rasprava napravljeni su nakon što su svi rezultati ispisani na jednom mjestu. S obzirom na opseg ovog rada i na njegovu kvalitativnu prirodu, rezultat nije kvantificirana široka slika aktera OR. Ipak, dobit će se određeni pregled i svojevrсно nulto stanje jer tema institucionalizacije politika (održivog razvoja) u Hrvatskoj nije na ovaj način do sada obrađena, barem koliko je to poznato autoru. Ukratko se analizira i idiom, odnosno specifičan govor pojedinog aktera ili grupe aktera, te se raspravlja na što on ukazuje⁸.

4.1. Ograničenja i prijetnje validnosti

S obzirom na to da se radi o kvalitativnom istraživanju raznorodnih aktera, ispitanici su imali sličan, ali ne i identičan set pitanja. Čak i između istorodnih aktera, intervju ili email prepiske usmjeravale su se spontano, ovisno o značajnosti odgovora za istraživanje. No, glavne teme rada protežu se kroz razgovore sa svim akterima, ovisno o njihovom polju rada i međusobnom utjecaju. Glavne teme su poticaji i čimbenici OR-a, načini provedbe, mjerenja i evaluacije politika u EU i RH kontekstu, stavovi i shvaćanja održivog razvoja, stavovi o *Strategiji održivog razvoja iz 2009.*, i o *Strategiji niskouglijčnog razvoja Republike Hrvatske do 2030., s pogledom na 2050. godinu*. Kako rad napreduje, otvorit će se novi problemi, a ukazat će se i na nova postignuća. Metodološko ograničenje jest manji broj intervjua (devet plus dva savjetnika), što je ipak prikladno s obzirom na diplomsku prirodu rada. Zatim, ograničavajuć je i odabir gradova koji su svi primjeri uspješnih praksi, odnosno, nekakvi poticaji za održivi razvoj kod njih zasigurno postoje. Nije intervjuirana JLS koja ne uspijeva provesti politike održivog razvoja, no ipak spominju se neuspješni primjeri. Pretpostavlja se da ispitani JLS nisu nužno u potpunosti uspješni u implementaciji spomenutih politika. Treba imati na umu da su svi akteri neka vrsta zagovarača politika održivog razvoja. Kao grupe za

⁸ Npr. količina engleskih posuđenica u diskursu o održivom razvoju.

pritisak najizraženije su organizacije civilnog društva. U tom svjetlu, pretpostavlja se da nitko od aktera nije protivnik održivog razvoja, tako da će snažno kontrastni stavovi vjerojatno izostati. Pretpostavlja se će se ispitanici razlikovati u fokusu prema dimenzijama OR: neki će vjerojatno snažnije zagovarati ekološku, a neki ekonomsku dimenziju. Nadalje, intervjuirani su samo pripadnici tijela državne uprave koje se svakodnevno bave održivim razvojem, a ne recimo Ministarstvo financija ili gospodarstva, kojima tema OR-a nije u fokusu. Za potpunu sliku aktera OR-a, potrebno je intervjuirati pripadnike takvih organizacija i to bez direktnog spominjanja održivog razvoja i vidjeti koliko su upoznati s politikama te koliko ih provode. Također, bilo bi potrebno intervjuirati i nasumično odabrane gradove u Hrvatskoj.

4.2. Konceptualni okvir kvalitativnog istraživanja

Ovdje prisutan konceptualni okvir je, kao i svaki drugi, konstruiran, a ne zadan prirodom discipline, poljem ili nečim drugim. Sastavljen je primarno od: aktera, poticaja i čimbenika. Konceptualni okvir kao pojam i zapravo temelj metodologije kvalitativnog istraživanja, preuzet je od Maxwell (2005). Ukratko ćemo implementirati četiri Maxwellova modula iz poglavlja 3. Conceptual Framework. Maxwell savjetuje izgradnju konceptualnog okvira uz pomoć četiri modula: 1. iskustveno znanje, 2. postojeća teorija i istraživanja, 3. vlastito pilot i eksplanatorno istraživanje i 4. misaoni eksperimenti.

1) Iskustveno znanje, odnosno subjektivnost autora ovog rada prema temi održivog razvoja očituje se u autorovom dugogodišnjem interesu za održivi razvoj. Taj interes je intenziviran studijskim boravkom na Sveučilištu u Lundu (Švedska), akademski vezanim za održivi razvoj, s predavanjima svjetski relevantnih profesora vezanim za šire područje održivosti. Također, jedna godina života u Norveškoj, gdje su električni automobili, punionice i razvrstavanje otpada svakodnevnica, svakako je imala utjecaj na autorova iskustva održivosti. Stoga, autor ovog rada ima afinitet prema zagovaranju politika održivog razvoja. Naravno, unutar teme održivog razvoja i svega „zelenog“, postoje brojni paradoksi i problemi poput *Jevonovog paradoksa (ili rebound effect)* i *greenwashing-a*, tako da je široka perspektiva nužna. Jevonov paradoks znači da se smanjenjem cijene energije i njenom održivošću, na kraju troši više energije, baš zato što je sada „zelená“ i „održiva“, a ima je više za manju cijenu.

2) Postojeća teorija i istraživanja. Ovdje ćemo okvirno navesti teme kojima se bave autori koji su u hrvatskom kontekstu pisali o održivom razvoju. Na prvom mjestu je dr. sc. Ivan Cifrić, autor prvih monografija o održivom razvoju na ovim prostorima, osnivač časopisa *Socijalna ekologija* i nositelj istoimenog kolegija. Dr.sc Vladimir Lay dugo se bavi održivim razvojem, zaštitom okoliša i urbanizmom. Dr.sc Dražen Šimleša bavio se ekološkim otiskom, HDI-om i drugim indikatorima utjecaja odnosa ljudi prema Zemlji (Lay, 2007:80), geopolitikom i globalnim resursima. Dr.sc Mladen Domazet piše, između ostalog, o pokretu *odrasta*, klimatskim promjenama i potencijalima za OR. Dr.sc Branko Ančić piše o sociologiji održivog razvoja i o *odrastu*. Osim ovdje navedenih, mnoštvo drugih autora bavi se temama srodnim održivom razvoju. U kontekstu postojećih teorija i istraživanja, ovaj rad se jedini bavi akterima održivog razvoja iz perspektive poticaja i provođenja (čimbenika) politika. U tome se sastoji jedan dio njegove sociološke relevantnosti. Društveni značaj rada očituje se u njegovom potencijalnom doprinosu održivom razvoju u Hrvatskoj, u prijelomnom trenutku usmjeravanja razvoja države i njenog energetskeg, okolišnog i ekonomskog sustava⁹.

3) Kao treći modul Maxwell navodi provođenje vlastitog pilot i eksplanatornog istraživanja. Kao pilot istraživanje možemo shvatiti prva 2-3 provedena intervjua s pripadnicima civilnog društva. Primjerice, ispitanik iz Zelene akcije je upoznat s djelovanjem ostalih tipova aktera: JLS-a, državne uprave i organizacija civilnog društva. Kao takav, pruža nam uvid u ostale aktere. Nadalje, nakon provođenje prvog intervjua razjašnjeno je i okvirno vrijeme trajanja intervjua od 50 minuta, te set od oko 20 pitanja. Dobivena šira slika aktera doprinijela je kvalitetnijoj konceptualizaciji istraživanja.

⁹ Simptomi promjene globalne razvojne paradigme su vrlo skora dominacija električnih vozila i razvoj baterijskih, solarnih i vjetro-tehnologija. Globalni kapaciteti solarnih sustava 2007. su bili zanemarivi, a sada iznose preko 300 GW, što iznosi između 1.3 – 1.8% globalne potrošnje električne energije. Kina je 2015. preuzela primat nad Njemačkom u proizvodnji energije solarnim sustavima. Naravno, cijena i efikasnost proizvodnje solarnih panela drastično se smanjuje s povećanom potražnjom. Izvori: 1. <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/renewable-energy/solar-energy.html> pristupljeno rujan 2017

2. <https://cleantechnica.com/2016/01/22/china-overtakes-germany-become-worlds-leading-solar-pv-country/> pristupljeno rujan 2017

4) Četvrti modul za izgradnju konceptualnog okvira kvalitativnog istraživanja su misaoni eksperimenti. Oni odgovaraju na pitanje: što ako (...)? Dakle, temeljna karakteristika misaonih eksperimenata je spekulativnost koja za rezultat ima stvaranje jedne moguće verzije stvarnosti koja sadrži odgovore na zadana pitanja. Stoga, dvije glavna misaona eksperimenta, odnosno, dvije hipoteze glase:

1. Glavni poticaj održivog razvoja u Hrvatskoj je individualan, a ne strateško planiranje na državnoj razini. Provodi se prvenstveno uz pomoć ESI fondova. Doprinosi kvaliteti života građana, a radna mjesta stvara samo privremeno, a ne kao novu vrijednost, poput tehnološkog razvoja, broja patenata po stanovniku i stvaranja kompanija.

2. Glavni poticaj politika održivog razvoja u Hrvatskoj je institucionalni, proizlazi iz Strategija koje je usvojio Sabor. Provodi se prvenstveno iz hrvatskog proračuna. Rezultati politika održivog razvoja doprinose kvaliteti života građana i pomažu stvaranju novih radnih mjesta i *ekosustava* kompanija vezanih za održivi razvoj.

Zaključak istraživanja bit će opovrgavanje jedne od hipoteza ili neki oblik njihove kombinacije. Ove dvije hipoteze su ideal-tipovi i pretpostavlja se da će rezultat ipak biti neki oblik njihove kombinacije. Istražit će se glavni problemi i ponudit će se rješenja. Temeljne varijable korištene u hipotezama su kategorije: individualni-strukturni (poticaji) i načini implementacije politika i vezani procesi (čimbenici). Osim toga, istražiti će se i konsenzusi i diskrepancije među akterima, kao i prijetnje validnosti. Nadalje, pretpostavlja se kako se će jedan dio ispitanika i priručne literature po *defaultu* kritizirati neefikasnu državu i politiku, stoga treba imati na umu opasnost da se rad pretvori u lamentaciju o lošoj državnoj upravi. Drugi dio sociološkog doprinosa ovog rada nalazi se u otkrivanju mehanizma institucionalizacije politika (održivog razvoja).

U Prilogu 1., teme intervjua nalaze se s lijeve strane tablice, a odgovori ispitanika u obliku citata ili parafraza, nalaze s desne strane. Pomoćne informacije preuzete s web stranica vezanih organizacija ili iz njihovih publikacija, označene su zvjezdicom (*). Postoji mogućnost da se u rezultatima ovih devet intervjua nalazi određeni dio redundantnih informacija. Izjave ispitanika ponekad su namjerno ostavljene u svojoj cijelosti skupa s pripadajućim načinom izraza, kako bi taj višak informacija mogao biti koristan u budućim

sličnim istraživanjima ili doprinijeti raznim akterima održivog razvoja, poput zainteresiranih JLS.

5. Rezultati istraživanja

5.1. Osvrt na aktere civilnog društva i poslovnog sektora

Kao pripadnici civilnog društva Zelena akcija i DOOR zagovaraju prvenstveno okolišnu i socijalnu dimenziju održivog razvoja, dok HRPSOR jasno zagovara ekonomsku dimenziju. Sve tri organizacije spadaju među vodeće u svojim poljima djelovanja.

Sličnosti u stavovima

Sva tri ispitanika identificiraju neprovođenje strategija, koje „ostaju na papiru“ kao konstantu u javnim politikama. Probleme za neprovođenje politika OR-a ispitanik Zelene akcije prepoznaje u nedostatku financijskih sredstava, teritorijalnom ustroju Hrvatske i nezainteresiranosti nekih JLS-a. DOOR prepoznaje problem u neobrazovanosti i neuključenosti javnosti u održivi razvoj i javne politike.

Svi ispitanici snažno kritiziraju državnu upravu, a najviše HRPSOR, višekratno naglašavajući njihovo „nerazumijevanje i neshvaćanje“ vlastite uloge i utjecaja njihovih aktivnosti na gospodarstvenike. Ispitanik Zelene akcije, slično tvrdi da državna uprava, odnosno njezini zaposlenici nisu upoznati s vlastitim zaduženjima i ovlastima. Svi ispitanici se slažu da *Strategija održivog razvoja iz 2009. godine* nije prepoznata. Nadalje, svi vrlo pozitivno ocjenjuju *Strategiju niskouglijičnog razvoja Hrvatske*, s tim da se ispitanik Zelene akcije zalaže za scenariji snažne tranzicije NU2, dok ispitanici DOOR-a i HRPSOR-a smatraju da je NU1 realniji, a kasnije, oko 2030. može se prijeći i na NU2 ako uvjeti to budu dopuštali. Svi se slažu da je bitno početi s prilagodbom niskouglijičnoj ekonomiji.

Svi dovode u pitanje i poziciju MZOE kao aktera koji bi mogao voditi promjene u politikama održivog razvoja. Zelena akcija upozorava na potrebu većih promjena u sustavu okoliša i energetike, za koju je potrebno nekoliko mandata, a zajedno s DOOR-om upozoravaju na nestabilnost politika. DOOR ukazuje na ignoriranje strategija koje izrađuje

MZOE, od strane drugih ministarstva. Na problem političkog kadroviranja ukazuju svi ispitanici, ocjenjujući novog ministra MZOE kao nestručnog u ovom resoru. Takav odnos Vlade prema čelnoj poziciji u ministarstvu, puno govori o odnosu prema samom MZOE. U takvoj konstelaciji MZOE se pokazuje kao slabo ministarstvo, nemoćno nametnuti svoje standarde i politike drugim akterima. Nadalje, svi ispitanici prepoznaju konzervativnost energetske struke u Hrvatskoj koja se očituje sklonošću prema fosilnim gorivima i pripadajućim velikim (i odmah vidljivim) infrastrukturnim projektima.

Diskrepantni stavovi

Ispitanik iz DOOR-a smatra kako hrvatska politika preuzima nezahtjevnije ciljeve smanjenja emisija i održivog razvoja, dok ispitanik HRPSOR-a smatra da si često propisujemo zahtjevnije standarde od traženih, koje kasnije ne ispunjavamo. Ispitanik Zelene akcije smatra da je glavni akter održivog razvoja država, a kao bitnog aktera navodi i HEP. Ispitanik iz DOOR-a smatra da svaka promjena ovisi o vodećoj osobi neke organizacije ili institucije i o njezinoj mogućnosti ulaganja dodatnog truda. HRPSOR kao glavni poticaj za OR u poslovnom sektoru pridaje tržištu, koje zahtijeva određene standarde poput ISO-a i izvještaje poput onog o nefinancijskim utjecajima. To najviše utječe na kompanije koje izvoze na EU tržište.

Poticaji

Poticaj za održivi razvoj može biti provođenje *Niskouglične strategije* i osnivanje pripadajućeg Vladinog ureda – prema DOOR-u. Poticaji su problem nejasne motivacije za OR. U slučaju gospodarstva to je nerazumijevanje državne uprave o učincima vlastitog djelovanja. U slučaju javnih aktera, poput škola, to je nedostatak motivacije i (ne)nagrađivanje provođenja održivih politika. Tržišni mehanizmi, zelena javna nabava i EU značajno utječu na implementaciju OR-a i DOP-a, tvrdi HRPSOR. Preuzimanje individualne odgovornosti i spremnost vodeće osobe na veći opseg posla jedan je od češćih načina provođenja OR-a. Izvoznici aktivnosti potiču konvergenciju s državama i kompanijama koje su uspješno implementirale politike OR-a, objašnjava HRPSOR. Rastući utjecaj energetskih zadruga potiče decentralizirani OR, prema Zelenoj akciji. Novi zakon o gospodarenju otpadom trebao bi značajno promijeniti dosadašnje prakse, pod prijetnjom EU kazni.

Čimbenici

Ispitanici iz DOOR-a i Zelene akcije smatraju da postoji diskrepancija između zakona i njegovog provođenja. Svi ispitanici upozoravaju na nedostatak političke potpore za kvalitetno napravljenu *Strategiju niskougljičnog razvoja*. Također, svi ispitanici su skeptični oko uvođenja *Strategije*, a pogotovo oko njene uspješno koordinirane implementacije.

Idiom

Svi ispitanici koriste engleske izraze poput: *outsourcing*, *interni drive*, *mainstream*, *playing field*, *leaderi*, itd. Na temelju toga možemo ekstrapolirati zaključke o uključenosti ispitanika u globalne kulturne tokove, o upoznatosti s literaturom na engleskom jeziku i o profesionalnim putovanjima izvan Hrvatske.

5.2. Osvrt na aktere jedinica lokalnih samouprava i jednog gradskog komunalnog poduzeća

Sličnosti u stavovima

Nitko od ova četiri ispitanika lokalnih samouprava nije upoznat sa *Strategijom održivog razvoja iz 2009. godine*. Za razliku od ispitanika iz civilnog sektora koji su donekle upoznati s tom *Strategijom* i ocjenjuju je kao neimplementiranu. Tako možemo zaključiti da navedena *Strategija* zbilja nije zaživjela, a njeni učinci su minimalni. *Strategija niskougljičnog razvoja* isto tako nije prepoznata među pripadnicima gradova koji uspješno provode politike OR-a. Izuzetak je Koprivnica, koja je i sudjelovala u izradi strategije. Međutim, čak ni ispitanik iz Koprivnice nije sadržajno upoznat sa strategijom (ne zna za scenarije NUR, NU1, NU2), već samo zna da postoji. Možemo pretpostaviti da druge JLS-e koje se ne bave održivim razvojem, također nisu upoznate sa spomenutom strategijom. To je loše za legitimitet strategije i mogućnosti buduće implementacije, no o tome će više riječi biti kasnije.

Diskrepantni stavovi

Za razliku o Krka, Prelog konceptualizira održivi razvoj kao „iskorištavanje što veće količine resursa u sadašnjosti“: takav opis dokazuje usmjerenost na primarno ekonomsku dimenziju OR-a. Oba grada pokazuju i svijest o očuvanju resursa za buduće generacije.

Poticaji

U Koprivnici i Krku evidentna je individualna priroda začetka politika održivog razvoja uz postojeću svijest trenutnih gradskih službenika o okolišnoj dimenziji. U Koprivnici je to 2001. godine dolaskom na vlast europski okrenutog političara Z. Mršića, s iskustvom menadžera u multinacionalnoj kompaniji, Podravci. Europski orijentiran znači orijentiran prema održivom razvoju. U Krku je održivi razvoj započeo od visokoobrazovanih građana s međunarodnim iskustvom, a „sami začetnici nisu bili političari“, objašnjava ispitanik. Ispitanik iz komunalnog poduzeća otoka Krka – Ponikve, zaključuje da je održivi razvoj započeo interakcijom „interakcijom komunalnog društva *Ponikve* i JLS-a otoka Krka“. Implementacija, ali očito i poticaji održivog razvoja ovise o kvaliteti upravljanja lokalnim komunalnim poduzećima.

U Prelogu su poticaji prvenstveno strukturne prirode, vođeni lokalnom verzijom *Strategije Zero Waste*. Određeni poticaji dolaze i od strane lokalne industrije koja proizvodi i izvozi proizvode vezane za održivi razvoj, poput Tehnixa i Centrometala. I Krk i Koprivnica imaju relevantne strategije do 2020, odnosno 2030, s tim da je Krk vrlo ambiciozan u ostvarenju ciljeva nulte emisije CO₂. Ispitanici iz Krka djeluju najposvećenije projektu održivog razvoja, pokazujući i emotivnu angažiranost oko koncepta te izraženu brigu za buduće generacije. Nitko od ispitanika direktno ne spominje strategiju *Europa 2020* kao poticaj ili smjer djelovanja, ali spominje se razdoblje planiranja do 2020. Puno se govori o ESI fondovima, a Prelog spominje i utjecaj razvijenih zemalja zapadne Europe, ali ne i strateške dokumente EU.

Čimbenici

Drugačiju uloga EU-a nalazimo kod ispitanika iz komunalnog poduzeća *Eko Ponikve*. Navodi kako se tek počinje ostvarivati njihov prvi EU financirani projekt, opsegom velik, od čak 60 mil. EUR, a na njemu se radi od 2008. godine. S druge strane Prelog i Koprivnica navode EU kao glavni izvor financiranja gradskih strukturnih projekata te onih vezanih za održivi razvoj. Nakon provedenih intervjua s predstavnicima jedinica lokalnih samouprava, kao novi značajni akter pojavljuje se lokalno komunalno poduzeće. Uloge komunalnih

poduzeća diljem Hrvatske su različite. U Krku se bave energetikom i vodnim sektorom, u Prelogu i održavanjem groblja i parkingom, a u Koprivnici i multimodalnim gradskim prijevozom, gradskim bazenom i biciklima. Evidentan je nedostatak standardizacije komunalnih poduzeća na državnoj razini. Veća standardizacija organizacije i javne nabave komunalnih poduzeća potencijalno pridonijela uspješnijoj implementaciji politika održivog razvoja i omogućila financijske uštede putem same nabave.

Koprivnica predvodi provođenje koncepta multimodalnog javnog prijevoza uz električne autobuse i bogatu biciklističku infrastrukturu. Krk i Prelog postižu izvrsne rezultate u gospodarenju otpadom. Krk u 2018. godine planira započeti značajnu lokalnu proizvodnju obnovljivih izvora energije poput vjetra i sunca, dok Prelog u suradnji sa švicarski partnerom radi na prvoj geotermalnoj energiji u ovom dijelu Europe. Nedostatak jasnih i lako dostupnih podataka o gradskoj energetskej strukturi, otežava praćenje energetskej politike. Postoje određeni podaci od DZS-a na razini županija, kao i od HAOP-a, no ne postoje podaci o energetici gradova na jednom mjestu. Županije su problematične jer miješaju ruralne i urbane sredine, kao i velike i manje gradove. Jasno prezentirane informacije urbanih središta RH o otpadu, energetici i drugim indikatorima, bilo iz domene kvalitete života ili iz domene održivosti (vidi Mazmian 2009, *Toward Sustainable Communities*), omogućile bi jasnu usporedbu i praćenje rezultata implementacije održivosti.

Idiom

Ispitanici iz Krka i Koprivnice koriste englesku terminologiju poput: *management*, *brand*, *waste management* i *ICT*. Komunalno poduzeće *Ponikve* iz Krka, pokazuje i zavidnu razinu kvalitetnog upravljanja i preuzimanja odgovornosti, riječima ispitanika: „Zato moramo dati sve od sebe, tako da i ljudi na terenu mogu dati sve od sebe.“

Tablica 3. Statistički podaci o intervjuiranim JLS

Broj stanovnika	Broj stanovnika	Odvojeno prikupljeni otpad	Energetika
Grad Krk	6.281	54.2% 2017 18.3% 2006	HEP*, veći projekt vjetroelektrane i solarnih sustava u 2018.
Grad Prelog	7.815	53,12 % 2016 16,93 % 2011	HEP, geotermalna energana u izradi
Grad Koprivnica	30.854	26.85% 2015	HEP

*HEP – električna struja iz javne mreže, uključujući onu iz hidroelektrana.

Gospodarenje otpadom u kontekstu referentnih županija:

Tablica 4. Izbor iz izvješća o komunalnom otpadu za 2013. godinu, AZO

<i>Procjena ukupne stope uporabe komunalnog otpada u 2013. po županijama</i>	<i>Ukupna količina proizvedenog komunalnog otpada (t)</i>	<i>Direktno upućeno na uporabu (t)</i>	<i>Udio komunalnog otpada upućenog na uporabu (%)</i>
Koprivničko-križevačka	24.738	4.992	20,2
Međimurska	24.111	8.734	36,2
Grad Zagreb	354.775	61.610	17,4
Primorsko-goranska	152.131	30.279	19,9
Ukupno Hrvatska	1.720.758	258.056	15

5.3 Osvrt na aktere državne uprave: relevantno ministarstvo i glavna agencija

Sličnosti u stavovima i saznanjima

HAOP i MZOE kao dio državne uprave slažu se oko negativne ocjene načina političkog kadroviranja, opisujući taj proces kao „znamo kako“, ili „nema tu kvalifikacija“. Na razini ekonomske dimenzije održivog razvoja, oba ispitanika polažu nade u eko-inovacije, kao trend i smjer politika EU. Ispitanici iz OCD-a, poslovnog sektora i JLS-a, nisu spomenuli kategoriju eko-inovacija. Oba ispitanika slažu se oko ocijene industrije u RH, koje „baš i nema“ ili je „nefunkcionalna“. Niti jedan drugi ispitanik nije s tolikom sigurnošću izražavao taj stav, koji je pak u kontrastu s izjavama ispitanika iz Preloga i Koprivnice.

Diskrepantni stavovi

Ispitanik iz HAOP-a smatra kako učestale promjene, spajanja i razdvajanja unutar državne uprave, ne utječu na njihov rad, dok ispitanik iz MZOE smatra da bitno utječu. No, s obzirom na to da je ispitanik iz HAOP-a tijekom cijelog intervjua bio puno zatvoreniji što se tiče internih organizacijskih pitanja, ove stavove treba uzeti *cum grano salis*. Npr. opisujući multisektorsku suradnju između ministarstava, ispitanik koristi izraz: „nije savršena“. Ispitanik iz HAOP-a skloniji je konceptualizirati razvoj kao rast BDP-a, dok MZOE naglašava socijalnu dimenziju uz konfliktne stavove oko razvoja. To je vidljivo u odgovoru kako održivi razvoj može pomoći smanjivanju razvojnog rascijepa Hrvatske i EU, ali s druge strane ne može pomoći rastu BDP-a. Za razliku od većine ispitanika iz OCD-a, poslovnog sektora i JLS-a, MZOE smatra kako „novca uvijek ima“. No, većina svih ispitanika se slaže u identificiranju problema „političke volje“.

Poticaji

Kao zemlje uzor ispitanici navode Njemačku, Dansku i Nizozemsku. Ispitanici navode politike eko-inovacija i subvencioniranja eko-kompanija kao poticaj za OR. MZOE vidi određene prilike i u budućoj poziciji Hrvatske u Trojnom predsjedništvu Vijeća EU, 2020. godine.

Čimbenici

Oba ispitanika navode nedovoljnu razinu implementacije zakona, propisa i strategija. JLS-i često ne izvještavaju kako bi trebali, a zakoni se ne usuglašavaju unutar sektora i ministarstava. Multisektorska suradnja je problematična. Ipak, ispitanici se slažu kako se stvari kreću, iako nedovoljno brzo. Slažu se oko utjecaja Strategije iz 2009. koja je, prema njima, podigla razinu svijesti o OR-u.

Idiom

Oba ispitanika sklona su koristiti engleske izraze poput *good governance*, *web based data*, *country profile*. To je razumljivo s obzirom na integriranost njihovih pozicija u politike EU i profesionalna usavršavanja poput seminara u drugim državama članica i sudjelovanja u radnim tijelima na razini EU. Ovakav idiom pripadnika državne uprave je važan jer pokazuje terminološku standardizaciju na razini EU koja može pridonijeti povećanju razine profesionalnog i političkog djelovanja. Također, to može biti i pokazatelj standardizacijskog utjecaja statističkog zavoda Eurostata kao bitnog alata državnih uprava.

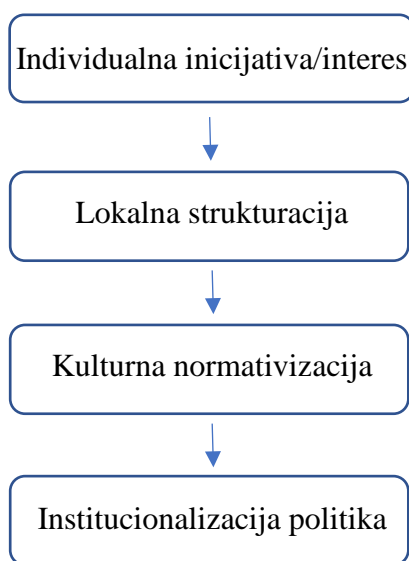
5.4 Zaključak

U skladu s ponuđenim hipotezama možemo zaključiti kako je glavni poticaj održivog razvoja u Hrvatskoj: 1) individualan (Koprivnica) 2. individualno i lokalno strukturiran (Krk) i 3) lokalno strukturiran (Prelog). U slučaju Preloga, možda je svojedobno prvi impuls za uvođenje politika OR-a bio individualan, ali s vremenom se institucionalizirao te su sada individualni poticaji zaboravljeni. Prema odgovorima ispitanika, u Krku nalazimo prijelaznu fazu u kojoj ispitanik iz gradske uprave naglašava individualnu komponentu, a komunalno društvo naglašava lokalno strukturirane odnose između JLS-a i Ponikva kao začetak politika OR-a. No kakva je priroda tog individualnog poticaja? Priroda individualnog poticaja je interes - najčešće osobni, nekad ekonomski, a gotovo nikad ekološki.

Na primjeru Preloga možemo zaključiti kako je održivi razvoj kulturna norma i spada u dio „zapadne“ kulture prenesene u Međimurje uz potporu lokalnog gospodarstva. Iako pojedinci

iz Krka imaju međunarodno iskustvo koje ih je inspiriralo, ne postoji opće identitetsko poistovjećivanje kakvo nalazimo u Prelogu. No, politike održivosti su postale kulturna norma i u Krku/Koprivnici i u Prelogu. Bitna razlika je što Međimurje i Prelog imaju industriju vezanu za održivi razvoj, a Krk je samo kupac održivih tehnologija i proizvoda. Politike OR-a u Koprivnici, Krku i Prelogu sada su jednako institucionalizirane.

U svakom slučaju, niti u jednom od ispitanih JLS-a ne nalazimo strategiju iz 2009., ili neki drugu strukturu, dokument ili zakon kao poticaj za politike održivosti. Stoga možemo predložiti mehanizam institucionalizacije politika, u ovo slučaju vezanih za održivi razvoj:

Individualni interes glavni je poticaj za održivi razvoj u ispitanim gradovima. Održivi razvoj koristi se kao alat za političko pozicioniranje i promociju (Koprivnica) ili kao poluga ekonomske konkurentnosti (Prelog). Općenito, ekologija i briga za okoliš nisu prisutni kao poticaji za OR. Brigu za okoliš donekle pronalazimo kod ispitanika iz grada Krka. Pritom treba imati na umu potencijalne ekološke opasnosti poput LNG terminala na Krku u kombinaciji s turizmom kao glavnom gospodarskom granom.

Individualni interes nauštrb interesa za okoliš nije nužno dugoročno negativan, iako nije ni idealan. Naime, on barem upoznaje populaciju s nekim politikama i tehnologijama vezanim za održivi razvoj. U tom smislu, kada se zadovolje neka razina ekonomskog bogatstva nacije,

ekološka dimenzija održivog razvoja trebala bi imati snažniju ulogu. Takav proces nalazimo u većini zemalja zapadne Europe.

Individualni interes i inicijativa za održivi razvoj povezana je s međunarodnim okruženjem. To mogu biti situacije kada se političar želi pozicionirati kao napredni i europski ili kada pojedinci usvoje vrijednosti koje smatraju zapadnima. Nadalje povezanost s međunarodnim okruženjem može biti i kada industrija vidi korist u izvozu proizvoda koji pomažu održivosti. U svakom slučaju, iz hrvatske perspektive, održivost se pokazuje kao europska priča. Lokalna strukturacija događa se između gradske uprave i lokalnog komunalnog poduzeća, koje je zaduženo za terensku implementaciju politika. Lokalna strukturacija potpomaže se ESI fondovima i drugim lokalnim sredstvima, poput onih iz Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Prelog i Koprivnica se većinom oslanjaju na ESI fondove za implementaciju gradskih politika, a Krk se za sada većinom koristi lokalnim sredstvima.

Za kulturnu normativizaciju potrebno je prvenstveno vrijeme. U praktičnom smislu to znači da neki projekt već toliko napreduje (uz jasnu i osiguranu financijsku konstrukciju), da ga neka politička snaga ne može zaustaviti. To znači i uspješno obrazovanje javnosti za održivi razvoj. Kvalitetna komunikacija, PR i sudjelovanje aktera OCD-a imaju bitnu ulogu. Riječima ispitanika iz DOOR-a, kada „u nekom trenutku djeca počnu crtati i solarne panele kada crtaju kući, to je znak promjene“. Kulturna normativizacija održivog razvoja znači da je prethodni stupanj – lokalna strukturiranost, uspješno provedena. Isto tako, lokalna strukturiranost podrazumijeva uspješnu individualnu inicijativu.

No, ako se politike održivosti namjeravaju uspješno implementirati na nacionalnoj, pa i nadnacionalnoj (EU, globalno) razini, prvu stepenicu individualne inicijative/interesa mora zamijeniti nacionalna strukturiranost. Nacionalna strukturiranost podrazumijeva državu koja implementira zakone i uz pomoć novih tehnologija, prati provedbu vlastitih propisa. Država treba poticajno usmjeravati nacionalnu ekonomiju prema održivosti, a globalno tržište će sve više nagrađivati takav smjer razvoja. Dokaz za taj argument je potpisani Pariški sporazum i globalni konsenzus oko klimatskih promjena, zatim snižavanje cijene solarne energije koja se

približava cijeni ugljena i nezaustavljiva elektrifikacija prometa; odnosno odlazak motora s unutarnjim sagorijevanjem u ropotarnicu povijesti¹⁰.

Nakon što je su prethodno ispunjena sva tri koraka, možemo ustanoviti da je izvršena institucionalizacija politika (održivog razvoja). Odnosno, nisu potrebni posebni poticaji, a implementacija politika je standardno dio lokalnog (ili državnog) proračuna. Prijedlog ovog mehanizma institucionalizacije politika (održivog razvoja) drugi je glavni sociološki doprinos ovog rada.

¹⁰ Osim Europe, Kina se pozicionira kao glavni globalni igrač po pitanju održive energije i električnih automobila. Osim što je najmnogoljudnija, Kina će do 2030, a vjerojatno i prije, postati najveća globalna ekonomija, ispred SAD-a. Potrebno je osigurati potpunu implementaciju održivosti kako bi se umanjili njezine mane, poput *Jevonovog paradoksa*.

6. Rasprava

6.1. Poticaji održivog razvoja

Kao što smo već zaključili, strateško planiranje na državnoj razini je neuspješno. Iznimke su energetska obnova zgrada i rast obnovljivih izvora energije Sunca i vjetra koji je ipak među najnižima u Europi¹¹. Dio problema nalazi se i u lošoj sinergiji vrha političke vlasti i HEP-a koji se izgleda „više bavi sam sobom,“ nego oblikovanjem i usmjeravanjem suvremene energetske infrastrukture bazirane na održivosti i decentralizaciji. Usmjeravanje gospodarstva implementacijom politika održivog razvoja nije uspješno, što vidimo iz ocijene HRPSOR-a, kao i iz ocjena segmenta održive proizvodnje i potrošnje u *Izvještaju o stanju okoliša 2014*. U tom smislu, pozitivan je pomak izrada indeksa DOP-a. DOP i njegov indeks smatraju se alatom za održivi razvoj, izrađuje ga HRPSOR, a pozitivno ga ocjenjuje i AZO¹². U dobrom smjeru ide i *Nacionalni akcijski plan za zelenu javnu nabavu*, no ne funkcionira zadovoljavajuće, kao što smo vidimo iz ocijene ispitanika iz MZOE.

Tablica 5. ukupna potrošnja energije u RH

	PJ (petadžul)				
	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Ukupno	453,66*	447,81*	453,88*	450,69*	446,05*
Ugljen	32,95	31,61	33,74	34,65	24,66
Ogrjevno drvo	52,27*	48,66*	47,15*	47,10*	48,93*
Tekuća goriva	181,87	185,15	189,70	180,15	178,04
Prirodni plin	101,06	99,86	114,22	110,22	102,15
Vodna snaga	69,20*	64,04*	46,66*	55,51*	72,32*
Električna energija	15,88*	18,02*	21,23*	21,64*	18,01*
Toplinske crpke	0,22*	0,23*	0,37*	0,45*	0,54*
Ostali obnovljivi izvori	0,20	0,24	0,80	0,95	1,39

¹¹ Rast solarnih instalacija u EU:

Austrija, 2006: 1.6 (KTOE) – 2015: 80.6 (KTOE)

Mađarska, 2001: 0.1 (KTOE) – 2015: 10.5 (KTOE)

Hrvatska, 2001: 0.0. (KTOE) – 2015: 4.9 (KTOE). KTOE: kilotonne of oil equivalent.

¹² AZO: Agencija za zaštitu okoliša

2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
451,50*	417,84*	396,84*	415,04*	402,52
30,92	31,66	28,37	32,18	31,59
52,29*	51,50*	52,10*	51,67*	46,12
152,54	149,30	134,17	128,37	125,80
111,37	108,60	101,78	95,54	84,62
87,24*	47,58*	47,32*	84,92*	88,99
14,28*	25,76*	26,75*	13,93*	14,23
0,63*	0,61*	0,62*	0,63*	0,53
2,24	2,83*	5,72	7,80	10,64

Izvor: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016, DZS; energetski institut „Hrvoje Požar“.

HEP se ističe kao glavni akter u području provedbe energetske politike održivog razvoja. Kao što vidimo u rezultatima, udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije u RH je minimalan, ne računajući pod time i hidroelektrane, od kojih su mnoge tehnološki nesuvremene. Kao što možemo vidjeti u tablici 5., udio obnovljivih izvora energije (i toplinskih crpki) u strukturi ukupne potrošnje energije, 2005. zauzima 0.1% (0.2 PJ), a 2014. njihov udio raste na 2.8% (10.64 PJ). To je rast od otprilike 50 puta između 2005. i 2014. godine, računajući u petadžulima. Iako je vidljiv višestruki rast kapaciteta OIE, Hrvatska je s instaliranih 50.3 MW pri europskom dnu. Usporedbe radi, Litva ima instaliranih 80.1 MW, Slovenija 259.1 MW, Rumunjska 1 371 MW, Češka 2 047 MW, a Njemačka je na vrhu s 41 340 MW. HEP u hrvatskoj politici smatra „zlatnom kokom“, odnosno izvorom financijskih sredstava u raznolikim trenucima nužde. Takav odnos uzrokuje nestabilnost i okrenutost svakodnevnim problemima, umjesto sistematske implementacije novih tehnoloških rješenja.

EU doprinosi OR-u putem usklađenog zakonodavstva, ali najviše putem Europskih strukturnih fondova, koji pokrivaju i do 3/4 troška projekta. Koprivnica i Prelog se značajno oslanjaju na ESI, a Krk se, prema navodima ispitanika; oslanja prvenstveno na lokalne i nacionalne strukture, osim u slučaju velikog projekta kanalizacijske mreže gdje je prisutan značajan udjel ESI. Nadalje; bitan, ali povremeno nefunkcionalan poticajni akter dodjele sredstava je *Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost*. Primjer politika održivog

razvoja „na papiru“, uz minimalne učinke je Grad Zagreb i donekle Grad Rijeka, što se ponajviše očituje u politici gospodarenja otpadom i niskim razinama odvajanja i recikliranja, što rezultira višim cijenama komunalnih usluga za građana i eventualno, kaznama EU.

Organizacije civilnog društva doprinose izradi, monitoringu i implementaciji politika održivog razvoja, kao i senzibilizaciji javnosti putem obrazovanja za OR. Koprivnica je surađivala s DOOR-om, a Zelena akcija je sudjelovala u izradi strategije *Zero Waste* za Prelog. Zelena akcija i dalje sudjeluje u implementaciji kroz članstvo u *Savjetu za gospodarenje otpadom donjeg Međimurja*. Kakva je situacija s organizacijama civilnog društva koje se bave okolišem u Hrvatskoj? Broj nevladinih ekoloških udruga povećao se sa 645 u 2009. na 853 u 2012. Prema Registru udruga Republike Hrvatske, njih 1363 bavi se održivim razvojem, od toga se 529 bavi održivim gospodarskim razvojem.

6.2. Čimbenici održivog razvoja

Gradska komunalna poduzeća se tijekom istraživanja nameću kao novi akter OR-a. Ona imaju glavnu ulogu u provedbi politika održivog razvoja. Sudjeluju u prijavama na projekte, a mogu biti i nosioci istih. Velikim dijelom su zaduženi i za obrazovanje građana/ki za održivi razvoj, s obzirom na to da su s njima u neposrednom i svakodnevnom kontaktu. Sva tri komunalna poduzeća, ovdje analiziranih gradova, imaju različiti ustroj i različita zaduženja, koja variraju od održavanja groblja do energetike. Za pretpostaviti je kako bi se standardizacijom komunalnih poduzeća na razini RH, uzimajući u obzir lokalne specifičnosti, mogle ostvariti značajne uštede, jednostavnije prijavljivanje na projekte, kao i lakša prezentacija svojih usluga prema javnosti; uključujući one vezane za OR.

Standardizacija u obliku certificiranja, značajan je čimbenik održivog razvoja u poslovnom sektoru, sektoru zelene javne nabave i u kontekstu verificiranja implementacije određenih politika na razini JLS-a. Certificiranje podiže razinu simboličkog kapitala održivosti nekog grada, koji se onda može upogoniti u cilju uspješnijih prijava na projekte. U polju izvještavanja i cjelovitog praćenja politika i implementacije održivog razvoja, kao kvalitetan i zapravo krovni akter, ističe se AZO, odnosno HAOP. Novi izvještaj o stanju okoliša u RH trebao bi izaći 2018. Najčešće ostvarene politike OR-a u Hrvatskoj, vežu se za projekte zgradarstva, odnosno energetske učinkovitosti.

Jedan od glavnih identificiranih problema u kategoriji čimbenika održivog razvoja je nedostatak jasne motivacije, na što ukazuju ispitanici iz HRPSOR-a i DOOR-a. Zadaća jasnog motiviranja, odnosno usmjeravanja gospodarstva i JLS-a u smjeru OR-a, zadatak je državne uprave. Više ispitanika je artikuliralo problem usmjeravanja djelovanja organizacija unutar državne uprave isključivo prema nekoj drugoj, nadređenoj organizaciji. Umjesto prema svojim klijentima – poreznim obveznicima. U gospodarstvu, takav pristup dovodi do nerazumijevanja utjecaja zakona i propisa prema građanima/kama ili kompanijama.

Svi od navedenih JLS imaju razvojne strategije koje se lokalno i provode. U praćenju indikatora zadanih strategijom, najlošija je Koprivnica, a Krk i Prelog su najbolji. Što se tiče održivosti, najambiciozniji je Krk s ciljem nulte emisije CO₂ do 2030. Blizu je Prelog, a nešto udaljenija je Koprivnica. Ključan čimbenik održivog razvoja je i gospodarstvo. Tijekom intervjua, stječe se dojam određene skepse prema hrvatskom gospodarstvu od strane pripadnika državne uprave. Iako je stanje daleko od idealnog, u RH već postoji značajna ekonomska i tehnološka infrastruktura za prelazak na održivost i niskougljičnu ekonomiju. *Tehnix* iz Međimurja proizvodi sustave za gospodarenje otpadom, *Končar* i *Rimac automobili* razvijaju široki spektar tehnologija vezanih za održivost, *DOK-ING* radi na pristupačnom električnom automobilu, *Solvis* iz Varaždina proizvodi solarne panele, a mnoge softverske firme u stanju su pružiti potrebnu podršku. Nabrojanim kompanijama je zajedničko da veliku većinu prihoda ostvaruju u inozemstvu (osim Končara, koji u inozemstvu ostvaruje oko 45% prihoda). Takva struktura dobiti ukazuje i na ostvarenost održivog razvoja u RH.

Obrazovanje je također bitan čimbenik OR-a. Ne samo obrazovanje javnosti za OR, nego i suvremenost obrazovnih kapaciteta strukovnih škola, fakulteta i njihove suradnje sa znanstvenim institutima. U kontekstu pravedne tranzicije, treba se usmjeriti na obrazovanje u smislu prekvalifikacije radnika iz zagađivačkih sektora, kao i iz sektora sa zastarjelom tehnologijom, upozorava Zelena akcija.

6.3. Širi problemi javnog sektora

Utječe li institucionalna nestabilnost i često promjene unutar državne uprave na uspješnost politika? Zasigurno. Ispitanik iz MZOE opisuje to kao „trauma“. Kako uopće pratiti i ocjenjivati rad nekog ministarstva ili agencije ako je to ministarstvo tijekom 3 mandata

promijenilo tri uloge? Za dokazima o postojanju zakona „na papiru“, ne treba ići daleko: zašto uopće postoji kontakt obrazac na web stranicama svih ministarstava i agencija, kada se na njih ne odgovara, čast izuzecima poput HAOP-a. Indukcija ovdje funkcionira, bez straha od simplifikacije: ako neko tijelo državne uprave ne može odgovoriti na email građana (a obavezno je), kolike su šanse da će uspješno implementirati i pratiti kompleksne multisektorske politike koje uključuju tisuće pojedinaca, stotine pravnih osoba i desetke tipova aktera? Ne prevelike. Glavni dojam ispitanika MZOE o funkcioniranju državne uprave može se opisati kao „frustracija“. Za razliku od državne uprave, lokalna komunalna društva, JLS-i i OCD-i su bez većih problema i u roku odgovarali na email upite, dijelili korisne informacije i dogovarali sastanke.

Širi problem javnog sektora, uključujući državnu upravu sastoji se u nefunkcioniranju sustava upravljanja promjenama. Država i društvo su inherentno dinamični procesi, pogotovo unatrag 200 godina. Stoga se uspješni sustav upravljanja promjenama mora bazirati na jasnoj podjeli zadataka, praćenju i evaluaciji te osobnoj i personaliziranoj odgovornosti. U takvom sustavu nema mjesta institucionalnom razmještanju i *resetiranju* elemenata sustava svake četiri godine. Konzistentnost je nužna za kvalitetni sustav upravljanja društvenim i političkim promjenama. Dobar primjer toga je politička struktura koja je već 25 godina na vlasti u Gradu Krku, a nije postala inertna. Vlast u Krku svojim radom osigurava kvalitetu života i standarda vlastitih građana/ki i demonstrira jasne rezultate svoje vizije ekološkog i ugljično-neutralnog otoka Krka. Treba spomenuti i kontinuitet krčkog komunalnog društva *Ponikve*, koje postoji već 60 godina i konstantno unaprjeđuje svoje djelovanje. Sve ono što nedostaje u sustavu državne uprave, nalazimo u komunalnom društvu *Ponikve*: 1) svijest o kvaliteti pružene usluge korisnicima – građanima/kama, 2) osjećaj smisla radnog mjesta, uz težnju „Zato moramo dati sve od sebe, tako da i ljudi na terenu mogu dati sve od sebe.“, 3) svijest o potrebama gospodarstva uz razumijevanje neintendiranih posljedica i 4) uspješno moderiranje interesa različitih aktera. Ispitanik iz HRPSOR-a zaključuje kako su upravno pripadnici državne uprava slaba karika u provedbi OR-a te upozorava na nužnost države u edukaciji svojih zaposlenika.

6.4. Mogu li politike održivog razvoja pomoći gospodarskom razvoju Hrvatske?

Ne samo da mogu, već i moraju. Riječima ispitanika iz HRPSORA-a, to je jedini logičan razvoj. Naime, konvencionalni rast BDP-a tijekom 20-og stoljeća, koji je vezan za rast utjecaja na okoliš: rast emisija CO₂ i zagađenja, neće biti moguće ostvariti unutar EU bez financijskih i drugih kazni za zagađivanje. Osim toga, tržište te javna nabava u EU sve više odbijaju „nezelene“ proizvode, bez dokazane sljedivosti i izvještaja poput onih o nefinancijskim utjecajima. Prema izvještaju AZO, potrebno je razdvojiti zagađenje i stvaranje otpada od gospodarskog rasta. Drugim riječima, hrvatski BDP može, s jedne strane rasti na krilima zagađenja, ali to vuče i pripadajuće kazne i nekonkurentnost gospodarstva. Već sada projekcije rasta BDP-a do 2025. iznose oko 2-3%, što će Hrvatsku još desetljećima ostaviti na 60-ak posto EU prosjeka, što je posebno bolno imajući na umu izgubljene godine od 2008 – 2015, kada je Hrvatska zaostala 9.9% za zemljama nove Europe¹³.

Izrazito industrijski orijentirani gradovi su Koprivnica i Prelog. Preloške kompanije, počevši od *Tehnixa*, razumiju ulogu održivog razvoja u suvremenom i konkurentnom gospodarstvu. U *Misiji i viziji* Preloškog komunalnog poduzeća *Pre-Kom*, dakle javne kompanije, stoji: „Svijest o problemima okoliša, sve veći javni pritisak i zakonske mjere mijenjaju način poslovanja u svijetu. Klijenti, korisnici i vlasnici sve češće traže ekološki prihvatljive proizvode i usluge koje pružaju društveno odgovorne tvrtke. Pokazivanje obaveze prema zaštiti okoliša pozitivno će utjecati na kratkoročni i dugoročni uspjeh tvrtke.“ Razumijevanje OR-a i DOP-a, čak i od strane javnog poduzeća, dokazuje tvrdnje HRPSOR-a da prvenstveno izvoznici implementiranju spomenute politike i načine poslovanja. U ovom slučaju radi se o Međimurju kao izvoznički orijentirane županije i gradu Preloga sa 7.815 stanovnika i tri gospodarske zone. Hrvatska je i dalje u dobroj startnoj poziciji za implementaciju politika OR-a jer, prema Domazetu, ima relativno višu razinu društvenog razvoja uz nižu razinu emisija CO₂ i sveukupnog zagađenja.. S tom konstatacijom slažu se i ispitanici iz državne uprave.

¹³ <https://arhivanalitika.hr/blog/kronologija-jednog-zaostajanja/>

6.5. Utjecaj i smisao strategija

Strategije na nacionalnoj razini, poput *Strategije iz 2009.* ili buduće *Strategije niskouglijasnog razvoja*, ne djeluju direktno kao poticaj ili usmjeravatelj održivih politika na razini gradova, odnosno JLS. Indirektno djelovanje strategija je moguće u obliku kumulativnih učinaka, no i oni su u slučaju *Strategije iz 2009.*, nezadovoljavajući. Niti jedan od četiri ispitanika vezan za JLS nije upoznat sa *Strategijom iz 2009.*, a sa *Strategijom niskouglijasnog razvoja* djelomično je upoznat isključivo ispitanik iz Koprivnice koja je i sudjelovala u izradi. Ovdje možemo prvenstveno zaključiti kako je državna uprava udaljena od svojih korisnika, ili blaže rečeno, kako postoji problem nedostatka komunikacija.

Nacionalne razvojne strategije stara su boljka hrvatske politike. One se ne implementiraju zbog nedovoljne međusektorske suradnje (AZO), ili kako to naziva ispitanik iz HAOP-a, „nesavršene“ suradnje. Ciljevi zadani strategijom *Europa 2020*, modificirani su za lokalne uvjete, a niski ciljevi zaposlenosti i ulaganja u R&D daju razloga za zabrinutost. Detektirana je nespremnost ili nemogućnost dugoročnog planiranja na državnoj razini, putem implementacija već odabranih strategija. Matutinovićeva konstatacija od prije 17 godina o „nespremnosti politike za dugoročno planiranje“ i dalje stoji. U takvom kontekstu, u pitanje se dovodi smisao donošenja strategija. Članstvo u EU je u tom smislu pozitivna činjenica, jer vanjska strukturiranost i preuzete obaveze utječu na provedbu. Intervjuirani pripadnici JLS-a ne spominju EU strategije i druge šire političke smjernice, već svoje djelovanje opisuju u kontekstu Europskih strukturnih fondova.

Strategije su dokumenti koji usmjeravaju i kao takve djeluju indirektno. Najznačajniji događaj u sklopu državne uprave je osnivanje Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost 2013. godine. Zakonom o osnivanju Fonda zadovoljen je akt Europske unije iz 2009. vezan za poboljšanja i proširenja sustava Zajednice za trgovanje emisijskim jedinicama stakleničkih plinova. Fond raspolaže značajnim financijskim sredstvima koji su sakupljeni od svih korisnika energetske sustava RH, a usmjeravaju se u energetske obnovu zgrada, zaštitu okoliša, gospodarenje otpadom, subvencije za el. automobile itd. No, ipak trebaju postojati i instrumenti implementacije održivog razvoja koje se mogu precizno pratiti i evaluirati, poput akcijskih planova ili dužeg planiranja do 2030.

6.6. Što treba napraviti da *Niskouglična strategija* ne završi kao *Strategija održivog razvitka* iz 2009. – smjernice.

Niskouglična strategija ima značajno različitu startnu poziciju od *Strategije* iz 2009. *Niskouglična strategija* bazira se na konkretnim i znanstveno potkrijepljenim projekcijama (strategijama) napravljenim od strane širokog broja stručnjaka. *Strategija* iz 2009. svodi se na listu želja, slabo povezanih s održivim razvojem. *Niskouglična strategija* izlazi pred Vladu u trenutku pozitivnih gospodarskih kretanja, za razliku od 2009. Ipak, zajedničko objema strategijama je nedostatak političke potpore.

Svi ispitanici koji su upoznati (svi osim ispitanika iz JLS-a) s *Niskougličnom* slažu se oko pozitivne ocijene kvalitete same strategije. Potencijalnih 50 000 – 80 000 novih radnih mjesta predviđenih strategijom, njezin je glavni adut u političkoj i javnoj sferi. Implementacijom ove strategije ispunile bi se obaveze RH preuzete Pariškim sporazumom, kao i obaveze prema EU. Za ostvarenje ove strategije, potrebno je:

- Osnovati tijelo za PR *Niskouglične strategije*.
- Osigurati masovnu potporu šire javnosti u stilu obrazovne reforme 2017.
- Šira javna potpora bio bi i efikasan način obrazovanja velikog broja ljudi za održivi razvoj u relativno kratkom vremenu.
- Naglasak staviti na nova radna mjesta i poboljšanje životnog standarda.
- Poticati drugačiju poziciju RH unutar EU, bazirane na održivom/niskougličnom razvoju i tako obogatiti vanjsku i unutarnju percepciju Hrvatske.
- Potpora javnosti temelj je političke potpore. Tako se povećava šansa za prisutnost usmjerene političke volje.
- Potrebno je napraviti PR plan strategije, a samu prezentaciju strategije pojednostavniti.
- Strategiju javnosti predstaviti kao razvojnu strategiju RH, a dio o niskougličnom prijelazu objasniti putem.
- Strateški opravdano tempirati PR aktivnosti vezane za strategiju.
- Osnovati Vladin ured za provođenje i koordinaciju *Strategije niskougličnog razvoja*.
- Usuglasiti strategiju sa strategijom obrazovanja.
- Koristiti iskustva JLS koje su uspješno implementirale politike održivog razvoja.

S obzirom na opseg stručnjaka koji su radili na niskougljičnoj strategiji, kao i brojne prezentacije strategije, porazno je da 3 od 4 ispitanika iz JLS-a koje su najnaprednije u polju OR-a nisu niti čuli za nju. Jedini ispitanik koje jest čuo za nju iz Koprivnice, nije upoznat s osnovnim idejama strategije. Široj javnosti *Niskougljična strategija* je nepoznanica.

6.7. Mogu li se rješenja grada Krka, Prelog i Koprivnice implementirati u državne politike?

Od tri analizirana grada, što se populacije tiče, najveća je Koprivnica s 30 854 stanovnika, prema tablici 3. Krk i Prelog imaju nešto više stanovnika od zagrebačke mamutice u Travnom, ali na puno većem prostoru. Ispitanici su svjesni razlika između njihovih sredina i velikih gradova, no globalizacijsko-ekonomski i klimatski kontekst, jednak je za sve. To znači da su implementacije OR-a drugačije u velikim urbanim središtima, no mnoge dobre prakse mogu se već sada preuzeti od uspješnih JLS-a. Od Krka se može naučiti o kontinuitetu institucija, lokalnoj suradnji i ostvarivosti ambicioznih političkih i društvenih ciljeva. Od Preloga se može naučiti o odnosu prema gospodarstvu i kohezivnim utjecajima jasnog zajedničkog identiteta, a od Koprivnice o dobrobitima globalnog djelovanja lokalnih aktera (Podravka), prednostima certificiranja i uspješnosti EU financiranja, te o izgradnji gradske infrastrukture. Državna politika može puno naučiti od JLS u smislu povezanosti s lokalnim gospodarstvom, svijesti o potrebama stanovništva i težnji ka efikasnosti.

O mehanizmu implementacije lokalno uspješnih politika i *bottom up* pristupu piše Wallner kada govori o „otocima održivosti“ (1996: 763). Nakon što se održivost postigne na lokalnoj razini putem aktivnosti razmjene, ekonomske raznolikosti i povezanosti; otok održivosti, u ovom slučaju JLS, mogu svojim primjerom djelovati kao uljez u neodrživom nacionalnom sustavu i kroz tu poziciju poticati na promjene. Otok održivosti tako je okružen lošim praksama, ali svojim postojanjem ukazuje ne samo na povezanost ekonomije i ekologije, već i na probleme strukturnih čimbenika antropogenetskih sustava, poput države.

Prikazani mehanizam institucionalizacije politika (održivog razvoja) nastao je kao rezultat kvalitativnog istraživanja u kojem je sudjelovalo devet sudionika iz četiri grupe aktera. Bilo bi zanimljivo vidjeti kvantitativno istraživanje s prikazanim mehanizmom kako bazom.

Literatura:

Monografije i časopisi

Cifrić, I. (2002) *Okoliš i održivi razvoj, Ugroženost okoliša i estetika krajolika*, Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju.

Mazmanian, D.A i Kraft, M.E (ur.), (2009) *Toward Sustainable Communities, Transition and Transformations in Environmental Policy*, Cambridge, Massachusetts, SAD: The MIT Press.

Šimleša, D. (2008) *Prepreke i mogućnosti za održivi razvoj Hrvatske, Analiza indikatora održivosti - ekološki otisak stopala i indeks ljudskog razvoja*, doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet. Preuzeto s <http://beta.bib.irb.hr/358094>, rujan 2017.

Lay, V. (2007) Vizija održivog razvoja Hrvatske: Prinosi artikulaciji polazišta i sadržaja vizije, u Lay, V. (ur.) *Razvoj sposoban za budućnost, prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

Matutinović, I. (2000) Održivi razvitak hrvatskog gospodarstva u uvjetima globalizacije, *Ekonomski pregled*, 51 (11-12) 1194-1209.

Domazet.M. et al. (2012) *Trebamo promjenu: mapiranje potencijala Hrvatske za održiv razvoj*, pripremili Mladen Domazet, Danijela Dolenec i Branko Ančić, Zagreb: Analiza za Heinrich Böll Stiftung Hrvatska.

Maxwell, J. A. (2005) *Qualitative research design: An interactive approach* (poglavlje 3: Conceptual Framework) Sage Publications, Thousand Oaks, California

Wallner, H.P et al. (1996) Islands of sustainability: a bottom-up approach towards sustainable development, *Environment and Planning*, volume 28, str. 1763-1778.

Izvješće o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj, 2014, Zagreb: Agencija za zaštitu okoliša

Internet izvori

Priopćenje komisije Europa 2020., Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles, 3.3.2010. COM (2010) 2020. Preuzeto s: http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Documents/Strukturni%20fondovi%202014.%20%E2%80%93%202020/eu_hr.pdf, rujan 2017.

Smarter, greener, more inclusive? INDICATORS TO SUPPORT THE EUROPE 2020 STRATEGY, 2016 Edition. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hr, rujan 2017.

A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050, European commission, Brussels, 8.3.2011, COM(2011) 112 final

Next steps for a sustainable European future European action for sustainability {SWD(2016) 390 final}, Strasbourg, 22.11.2016 COM(2016) 739 final

Priopćenje komisije Europa 2020., Strategija za pametan, održiv i uključiv rast, Bruxelles, 3.3.2010. COM (2010) 2020. Preuzeto s: http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Documents/Strukturni%20fondovi%202014.%20%E2%80%93%202020/eu_hr.pdf, rujan 2017.

Smarter, greener, more inclusive? INDICATORS TO SUPPORT THE EUROPE 2020 STRATEGY, 2016 Edition. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hr, rujan 2017.

A Roadmap for moving to a competitive low carbon economy in 2050, European commission, Brussels, 8.3.2011, COM(2011) 112 final

Next steps for a sustainable European future European action for sustainability {SWD(2016) 390 final}, Strasbourg, 22.11.2016 COM(2016) 739 final

Biografija ministra rada i mirovinskog sustava, mr.sc. Marko Pavić, <http://www.mrms.hr/ministarstvo-rada-i-mirovinskoga-sustava/marko-pavic-ministar-rada-i-mirovinskoga-sustava/>, pristupljeno rujan 2017.

Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2015. – 2021., nacrt http://www.mzoip.hr/doc/nacrt_plana_gospodarenja_otpadom_republike_hrvatske_za_razdoblje_2015-2021.pdf, pristupljeno rujan 2017.

Komunalno poduzeće Ponikve <http://www.ponikve.hr/prikupljene-kolicine-i-udjeli-vrsta-otpada>, podaci o količini odvojeno prikupljenog otpada, pristupljeno rujan 2017.

Komunalno poduzeće Pre-Kom, Misija i vizija, <http://www.pre-kom.hr/misija-i-vizija.html>, pristupljeno listopad 2017.

Podaci o količini odvojeno prikupljenog otpada za Koprivnicu, <http://open.dataforcities.or>, pristupljeno rujan 2017.

Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2016, Zagreb: Državni zavod za statistiku

Rast solarnih instalacija u EU (gross inland consumption): <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, pristupljeno rujan 2017.

Ministarstvo uprave, Registar udruga Republike Hrvatske, područje djelovanja: održivi razvoj, <https://uprava.gov.hr/registar-udruga/826>, pristupljeno listopad 2017.

Ponikve Krk, podaci o količini odvojeno prikupljenog otpada <http://www.ponikve.hr/prikupljene-kolicine-i-udjeli-vrsta-otpada>, pristupljeno listopad 2017.

Photovoltaic barometer, a study carried out by Euroobserver, 2016, <https://www.euroobserver.org/photovoltaic-barometer-2017/>, pristupljeno listopad 2017.

Prilog 1: Intervjui

1. Organizacije civilnog društva: Zelena akcija i DOOR

Ispitanik 1. Zelena akcija	
Položaj u organizaciji: srednji.	
OCD	
Citati ili parafraze ispitanikovih odgovora:	
1. Dimenzije OR - okolišna - socijalna	Održivi razvoj jedan je vrlo bitan pojam. Organizacija je počela s idejom zaštite prirode, s vremenom se njihovo djelovanje proširilo i na čovjeka kao djela prirode i sada uz održivost okoliša uključuje i društvenu pravdu.

<p>2. Područje djelovanja</p> <p>- glavni akter u području OCD koje se bave zaštitom okoliša</p>	<p>Bave se klimatskim promjenama još od 1990-ih, među prvima u Hrvatskoj.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Policy monitoring</i>: prate donošenja zakona, analiziraju nove legislative, sudjeluju u javnim raspravama, sada putem <i>weba</i>. Prate akcijske planove, pisanje i implementaciju zakona, stoga zapošljavaju i pravnika. - Usluga Zelenog telefona: primaju prijave građana/ki o povredama okoliša i neprovođenju zakona, zatim djeluju direktno prema institucijama. - Grupa za pritisak: javnim djelovanjem i prosvjedima upozoravaju na loše politike. - Obrazovanje građana za održivi razvoj: održavaju radionice i seminare, osnažuju ekološku svijest javnosti. - Značajna suradnja: kao konzultanti izradili <i>Zero Waste</i> strategiju grada Preloga. Sudjeluju u praćenju provedbe, kao dio Savjeta za gospodarenje otpadom donjeg Međimurja.
<p>3. Politike OR</p>	<p>Ispitanik zaključuje da država može „malo, skoro ništa“ nametnuti jedinicama lokalnih samouprava (JLS).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smatra da je značajno pripajanje energetike Ministarstvu okoliša. - Klimatske promjene nisu samo prijetnja, nego i prilika.
<p>4. Poticaji</p>	<p>Glavni akter OR-a je država, ona nameće okvir i nadzire provedbu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vrlo bitan akter je HEP, koji svojim utjecajem definira energetske politiku u Hrvatskoj. Smatra da se tamo ne događa puno toga progresivnog. - Nova sila i sve bitniji akter čak i na razini utjecaja na politiku su energetske zadruge, poput Zelene energetske zadruge. - Poticajni su i ostali OCD-i i udruge u sklopu Zelenog foruma (koji uključuje i Zelenu Akciju). - Od aktera ispitanik navodi još MZOE, Ministarstvo gospodarstva (za koje smatra da je sada slabije zbog nove ministrice) te EU komisiju. - Od gradova navodi Krk i Prelog kao rijetke koji dobro gospodare otpadom. Sveukupno je to još jako malo, smatra.
<p>5. Čimbenici (provedba,</p>	<p>Postave se ciljevi strategije, a onda često JLS odustanu jer nemaju novca ili se promijeni vlast, objašnjava ispitanik. Glavni problem je neprovođenje</p>

mjerenje, evaluacija)	<p>strategije. Npr. u Njemačkoj je obavezno provesti bilo koji dio legislative na najnižoj mogućoj razini, u Hrvatskoj to nije slučaj, tvrdi ispitanik.</p> <p>- Ispitanik 1 bio je uključen u <i>Strategiju regionalnog razvoja</i>, te smatra da se puno neće ostvariti jer ovisi o JLS-ima da povuku sredstva. Neki se ne uspiju javiti, neki ne napišu projektni prijedlog, a neke jednostavno ne zanima. Problem su i lokalni šerifi koji se time jednostavno ne bave: nemaju kapaciteta, ili ne znaju.</p> <p>- Zaključuje da ljudi koji rade u državnom aparatu često nemaju pojma što rade niti koje su njihove funkcije. Problem je i u njihovim ovlastima, zaduženjima i moći.</p>
6. Detektirani problemi	<p>Javna savjetovanja se često rade u zadnji čas, <i>pro forma</i>. Smatra da puno „birokrata“ u državi ima stav da ne treba ići na savjetovanje jer javnost nije dovoljno stručna.</p> <p>- U Saboru ne postoje kritičke rasprave kod donošenja zakona. Zakoni se najčešće donose po hitnoj proceduri, nakon jednog čitanja. Političari se ne bave svojim sadržajem, već samo idu izglasavati. Npr. zakon o ugovoru o CETA-i, ispitanik vjeruje da gotovo nitko nije pročitao sažetak od 150 str., a kamoli original od 3000 stranica. A svi političari su govorili da je super, bez ikakve ekonomske analize na državu.</p> <p>- Smatra da županije i županijska vijeća nemaju puno komunikacije s gradovima. Lokalna razina pak, pogotovo gradovi, puno više rade. Općenito, županijska vijeća su beskorisna.</p> <p>- Smatra da trenutni ministar na čelu MZOE, dr.sc.Tomislav Ćorić ima najmanje veze s tim područjem u povijesti ministarstva (Ćorić je stručnjak za monetarni sustav*). Da bi paradoks bio veći, na prethodno mjesto ministra rada i mirovinskog sustava, umjesto gosp. Ćorića, došao je mr.sc. Marko Pavić, koji je diplomirao meteorologiju i oceanografiju, a trenutno je na doktorskom studiju zaštite okoliša na PMF-u*. Ministar bi trebao imati praktičnu stručnost i iskustvo.</p> <p>- Zašto se Hrvatska snažnije ne okreće OR i OIE (obnovljivi izvori energije)? Ispitanik smatra da se to ne događa zato što to podrazumijeva</p>

	<p>rješavanje velikih problema poput energetike. Ako bi se provodila <i>Niskouglijčna strategija</i>, to znači da se tržište mora liberalizirati i otvoriti malim proizvođačima te se mora prilagoditi cijeli energetski sustav. Nema smisla struju prenositi daleko, kad se može proizvoditi lokalno.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Svake godine HEP kvote se ispune u jednom danu: postoji ogromna potražnja, čak i bez subvencija i to uz sadašnje zakonsko okruženje. Mali proizvođači vape za mogućnošću da prodaju višak električne energije. - Trenutno imamo gubitke od 50-70 % u transferu, tvrdi ispitanik; npr. struja iz Plomina se šalje za Slavonski brod. Potrebni su <i>smart sustavi</i>. Osim toga, Hrvatska nije imala značajniju energetska krizu zbog značajnog udjela električne energije od hidroelektrana. Nije postojao osjećaj hitnosti, smatra ispitanik. Osim jedne zime kada je Rusija prijetila zatvaranjem plina. No i plin kao energent nije toliko ugrožen kao ugljen. - Zaključuje kako je energetska struka u Hrvatskoj dosta konzervativna u usporedbi s energetičarima iz zapadnih zemalja koji su progresivni. Čak i kod mladih energetičara, koji vjeruju da OIE ne mogu biti temelj energetike jer su prenestabilni. (Sustav opskrbe strujom funkcionira na stabilnosti). No, sve ovisi o tome kako se izgradi cijeli sustav. Potrebna je promjena čitave infrastrukture. - Logika promjene glasi: iz velike centralizirane proizvodnje u malu lokalnu-decentraliziranu proizvodnju.
7. Moguća rješenja	<p>Za prelazak na OIE potrebno nam je i prigodno obrazovanje. Nemamo ljudskih kapaciteta za prijelaz. Potrebno je osuvremeniti kurikulare strukovnih (elektrotehničkih) srednjih škola, da proizvode ljude koji se bave instalacijom i održavanjem sustava OIE. To je jedan dio slagalice <i>Strategije niskouglijčnog razvoja Hrvatske</i>.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Trenutno postoji volja i tehnološki potencijal u Hrvatskoj. Proizvodnja tehnologija potrebnih za prijelaz na obnovljive izvore energije u Hrvatskoj bi snizilo cijenu i pristupačnost istih. - Državne subvencije za prelazak na OIE, za gospodarstvo i privatne osobe su poželjne.

	<ul style="list-style-type: none"> - Sustav pravedne tranzicije, kakav je razvijen u Njemačkoj, kojeg guraju i lokalni sindikalisti, može pomoći. Pravedna tranzicija je suradnja države, poslovnog sektora i sindikata, koja potiče prekvalifikaciju radnika iz zagađivačkih sektora na npr. izradu solarnih panela. Pravedna tranzicija promiče obrazovanje radnika te raniju mirovinu za one koji se ne mogu prekvalificirati. Kod nas ima puno potencijala u brodogradnji i sličnim sektorima, smatra ispitanik. - Gradska legislativa ima određenu moć kroz statut grada, prostorne planove i komunalni red.
8. Stav prema strategiji održivog razvoja iz 2009.	Neprovedeno, mrtvo slovo na papiru.
9. Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja	<p>Kvalitetno je napravljena, društveno je bitna.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ispitanik se zalaže se za scenariji snažne tranzicije NU2. Smatra da se neće puno postići ako se ide na scenariji postupne tranzicije NU1. Cilj strategije je i zapošljavanje, bitno je naglasiti. - U trenutku predstavljanja strategije postojala je politička volja, ali sada (promjena vlasti i promjene unutar MZOE) više nije jasno. - Za provedbu strategije potrebne su velike promjene sustava koje se protežu kroz više mandata. Država nije bogata, da može <i>outsource</i>-ati izradu podatkovnih temelja institutima i znanstvenicima. Npr. Njemačka ima financijske resurse za zapošljavanje stručnih savjetnika, osnivanje posebnih ureda i <i>task forceova</i>. Tako mogu osigurati kvalitetna istraživanja i podatke. Države koje nemaju financijska sredstava, mogu samo krenuti u nekom smjeru i popravljati strategiju putem. - <i>Strategija</i> doprinosi gospodarskom razvoju, smatra ispitanik. Problem zatvaranja fosilnih industrija u Hrvatskoj postoji. Rafinerija u Sisku održava se zbog političkih razloga i uzrokuje zagađenje okoliša i narušava zdravlje stanovnika, poput povećanog broja onkoloških slučajeva. Problem

	<p>postoji i u Slavonskom Brodu, zbog rafinerije u susjednom Bosanskom Brodu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strategija je nastala kao reakcija na Pariški sporazum. - Ispitanik smatra kako je malo vjerojatno da će <i>strategija</i> biti uspješna kao krovna strategija. Ne vjeruje da će gospodarska strategija biti podređena <i>Niskougličnoj</i> i da će sve skupa biti kohezivno. Iako je to namjera, upitno hoće li se to dogoditi. - Zbog neusklađenosti strategija i razina provedbe strateških dokumenata, često je upitna njihova provedba, zaključuje.
10. Komentari	<p>Kao najznačajnije iz intervjua navest ćemo ispitanikovu ocjenu nepostojanja kritičke rasprave u Saboru i prisutnost političkog amaterizma. Odnosno, nebavljenje političara svojim sadržajem uz manjak analiza ekonomskih utjecaja pojedinih odluka. Zatim, značajni su uvidi o potrebi kvalitetnog strukovnog obrazovanja za implementaciju OR te o nužnosti velikih promjena u energetici koje se protežu kroz više mandata. Planiranje na dugi rok nužan je za kompleksne sustave poput ekologija i ekonomija, kao što je spomenuto. Ispitanik na temelju dugogodišnjeg iskustva, ne vjeruje u uspješnu implementaciju <i>Strategije niskougličnog razvoja Hrvatske 2030, s pogledom na 2050.</i></p>

Ispitanik 2. DOOR (Društvo za oblikovanje održivog razvoja)

OCD

Položaj u organizaciji: viši.

<p>1. Dimenzije OR</p> <p>- okoliš (energetika i klima)</p> <p>- socijalno (obrazovanje i energetska siromaštvo)</p>	<p>Door se bavi <i>energetikom, okolišem, održivim razvojem i korištenjem energetike kao poluge društvenog razvoja</i> (http://door.hr/o-nama/). Rade u <i>dva strateška područja: ublažavanje klimatskih promjena i suzbijanje energetske siromaštva.*</i></p>
<p>2. Područje djelovanja</p>	<p>Obrazovanje za održivi razvoj: održavanje radionica za javnost, školarce i drugo.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada studija slučaja o održivom gospodarenju energijom, izrada izvještaja o energetske siromaštva, analize o korištenju obnovljivih izvora energije u višestambenim zgradama, itd. - Dio budžeta organizacije namijenjen je i za pokazna postrojenja poput fotonaponskih elektrana i pirolitičkih peći. Tako DOOR ima kontakt s kompanijama poput Solvisa (Varaždin) i Centrometala (Međimurje). - Komunikacija s poslovnim sektorom: HEP-om i HEP ESCO-m. - Ispitanik smatra da je najbitnije obrazovati i uključiti građane. Dok se ne napravi ozbiljan napor da imamo pismene i zainteresirane ljude, neće biti značajne promjene.
<p>3. Politike OR</p>	<p>Komentar o odnosu Hrvatske i EU: trajav. Čini mi se da sve naše institucije gledaju prema gore: ministarstva prema Brüsselsu, agencije gledaju samo ministarstvo, itd. Nitko ne gleda oko sebe i onog pokraj sebe. Cijelo društvo je takvo, smatra ispitanik.</p> <ul style="list-style-type: none"> - O ministarstvima: ona su što konzervativnija u ciljevima, zato da <i>doma</i> nešto ne pogriješe, a ne znaju točno što. Uvijek bojažljivo. Najmanje su ambiciozni u pogledu smanjenja emisija, u usporedbi s drugim zemljama. - DOOR prati standardizacijske procese: uvijek su hrvatski predstavnici najskloniji nekakvoj velikoj industriji koja traži što blaža ograničenja, ali takve industrije kod nas nema. Naši predstavnici ne stižu i ne sjete se konzultirati s našom industrijom o ocjeni predloženih standarda. Onda

	<p>dojure tamo u zadnji čas i probaju biti što manje ambiciozni da <i>nešto ne zeznu, ali ne znaju točno što</i>. Tako ispitanik vidi odnos naših predstavnika i Brüsselsa.</p> <p>- Kako EU utječe na Hrvatsku s ciljevima smanjenja emisija? Naši misle da će nas to <i>zeznuti i zakopati</i>, ne vide da je to prilika koju treba uhvatiti, tipa kompanija <i>Rimac Automobili</i>.</p> <p>- Smatra da je Pariškim sporazumom EU potpisala nešto što sa sadašnjim politikama neće moći ispuniti. EU si gradi imidž da je najnaprednija na svijetu, ali politike nisu dovoljno ambiciozne, objašnjava ispitanik.</p>
4. Poticaji	<p>Svaka promjena ovisi o vodećoj osobi. Vodeća osoba neke organizacije ili ustanove; uz postojeće obaveze nekog zaposlenja, mora uložiti puno truda za guranje inicijativa za održivi razvoj; treba osmisлити nagrade, kazne, pratiti provedbu i još puno stvari. Sve ovisi o <i>internom drive-u</i>.</p> <p>- Slučaj Koprivnice: poklopile su se dvije sretne okolnosti: geografija i financijska sredstva od industrije (Podravka). Ima obrazovane ljude, a doseljavaju se i novi. Slično kao i razlika između Pule i Šibenika: u Pulu se studenti češće vrate nakon studija, nego oni iz Šibenika.</p> <p>- Što se tiče financijskih poticaja za OR: slabo, ocjenjuje ispitanik, osim u segmentu energetske učinkovitosti, koja omogućava uštede novca i emisija.</p> <p>- Svijest građana se počinje mijenjati, pa to utječe na političare. Ispitanik zaključuje da se svijest građana počinje mijenjati na temelju napravljenih anketa DOOR-a i samoprocjene vlastitog znanja javnosti. Tu su još i mediji, govori se o klimatskim promjena, o neiskorištenim EU fondovima i o energetskej obnovi kuća.</p> <p>- Ljudi putuju pa vide što se događa, a nešto i prenesu.</p>
5. Čimbenici (provedba, mjerenje, evaluacija)	<p>Ocjena promjena od 2014 - 2017: dogodilo se puno malih stvari, ali ne i velikih stvari.</p> <p>- Gradovi: sve su više prisutni međunarodni projekti, potpisuju se deklaracije. - Puno toga je samo na papiru: vrpca i slika u medijima, bez promišljanja kako će se to provesti u praksi. No, bolje je da strukture</p>

	<p>postoje, premda i prazne, pa će se s vremenom i popuniti. Zaključno, događaju se mali pomaci na bolje.</p>
6. Detektirani problemi	<p>Ministarstvo gospodarstva je sada izgubilo energetiku, što je u tom smislu dobro, ali energetika ovisi o gospodarstvu i o prometu jer je on glavni izvor potrošnje energije i stakleničkih plinova.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komentar o potencijalnoj nestabilnosti politika uslijed promjene vlasti: ispitanik navodi primjer projekta POS niskoenergetske stanogradnje „Šparna hiža“ u Koprivnici. To je projekt tadašnje gradonačelnice, a svojedobno je bio doveden u pitanje ovisno o rezultatima izbora. Politička opozicija je nagovještavala da će zaustaviti projekt. Srećom, projekt je nastavljen. Iz tog slučaja, ispitanik zaključuje da zbog takvih situacija EU nama daje projekte za uključivanje javnosti u politički život: kako bi se smanjila politička samovolja. - Ne bi bilo dobro da se ukine Nacionalno koordinacijsko tijelo za energetske učinkovitost, što je predloženo u okviru racionalizacije državne uprave. - Punionice za električne automobile su često problematične jer ih svaki načelnik želi u centru (da se vidi), a punionice su potrebne uz cestu. - Institucije bi trebale voditi svojim primjerom, počevši od gašenja svjetla. Imidž se nažalost ne kroji kada netko gasi svijetlo, a trebao bi. - Nema jasne motivacije, npr. javne institucije. Škola dobije od vlasnika novce da plati potrošenu energiju. Sad, ako škola smanji potrošnju, a ravnatelj i zaposleni ulože trud i smanje potrošnju, onda oni dobiju manje novaca za energiju. To je to. A vlasnik niti nema načina da im ostavi više financijskih sredstava, jer plaća na temelju računa. Ukratko, ako je račun bio 100, a škola je smanjila račun na 40, bilo bi poticajno kada bi dobili 60.
7. Moguća rješenja	<p>OR treba postati <i>mainstream</i>, poslije ide lako. Npr. znamo da djeca tipično crtaju kuću, garažu i dimnjak, a u nekom trenutku će početi crtati i solarne panele i to je znak promjene. Kad se solarni kolektor bude instalirao na krov „jer se to radi“.</p>

	<p>- Potrebna je mogućnost korištenja vanjske mreže kao akumulatora – tako da se električna struja može predati ili preuzeti ovisno o potrošnji, to je vrlo bitno.</p>
8. Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009.	<p>Nije značajna. Ispitanik je bio uključen u izradu prethodne energetske strategije s predviđenim visokim rastom potrošnje energije i državnim projekcijama rasta BDP-a. Vezano za to su projicirali rast emisija. Glavna kritika je bila da ne postoji jasna nacionalna razvojna strategija. No, nitko se nije sjetio da postoji Strategija održivog razvoja iz 2009. od MZOE (koja sadrži projekcije rasta emisija); što nažalost govori o njenoj važnosti. Kasnije su zaposlenici Ministarstva bili na neki način uvrijeđeni što nitko <i>Strategiju iz 2009.</i> ne smatra nacionalnom razvojnom strategijom.</p>
9. Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja	<p>Podržavam. U nekim aspektima bi mogla biti ambicioznija i dorađenija. Bitno je da bude usvojena i da ju druga ministarstva prihvate.</p> <p>- Obično, kada MZOE donese neku strategiju, druga ministarstva se na to smiju. Gotovo mi je nezamislivo da se ministarstva usklade u strategijama.</p> <p>- Najvažnije što možemo napraviti je da ju podržimo i zajedno s drugim udrugama pokušamo napraviti da to bude nacrt nacionalne razvojne strategije. No, ne znam je to realno, komentira.</p> <p>- Vrlo bitno Ministarstvo prometa je izgubljeno u promjenama koje dolaze. Imaju anakronu prometnu strategiju. Ne vidim način na koji bi oni mogli uvrstiti <i>Strategiju niskougljičnog razvoja</i>.</p> <p>- Mehanizam provedbe: ne vjerujem da to može biti dogovor između ministarstava. Zato što: 1. Ministarstva su politički podijeljena i 2. ministarstva ne primaju baš naredbe od drugih ministarstava. Jedini način provođenja je formiranje vladinog ureda za niskougljični razvoj koji bi bio iznad ministarstava, a koje bi korigiralo i strategije i rad ministarstava. To bi tijelo bilo bliže Vladi, a iznad ministarstava. Ako se to tijelo ne pojavi, mislim da strategija uopće nema šanse, a ako se pojavi, onda možda.</p> <p>- Odabir scenarija: do 2030-te može NU1, a kasnije se može i ambicioznije. U tom smislu strategija je dovoljno fluidna, što je dobro.</p>

10. Komentari	<p>Tema koje se redovito javljala u intervjuu je obrazovanje javnosti za održivi razvoj i njihovo informirano uključanje u javne politike. Samo uz obrazovano i aktivno stanovništvo možemo implementirati politike održivog razvoja. Vidljiva je određena skepsa prema državi koja bi samoinicijativno trebala ostvariti spomenute politike. Problematično je političko nerazumijevanje održivog razvoja kao priliku koju treba uhvatiti, a ne problema. Ispitanik navodi povećanu učestalost putovanja i razmjene informacija na individualnoj razini, te povećanu prisutnost međunarodnih projekata i deklaracija na javnoj razini, kao pozitivne male pomake. Ispitanik navodi problem nejasne motivacije za održivi razvoj od strane državne uprave, koja često može biti u obliku financijskih olakšica ili nagrada. Održivi razvoj treba zaživjeti u širim slojevima društva i postati <i>mainstream</i>. Jedini mehanizam provedbe <i>Strategije niskougljičnog razvoja</i> je formiranje odgovornog vladinog ureda.</p>
----------------------	--

2. Poslovni sektor: HRPSOR

Ispitanik 3. HRPSOR (Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj) Položaj u organizaciji: viši.		Nedobitna ustanova privatnog sektora
1. Dimenzije OR - ekonomska - socijalna	Cilj: osnažiti gospodarstvo u razumijevanju očekivanja od strane međunarodne zajednice i građana vezano za pitanja održivog razvoja. - Pomoći gospodarstvu da se ekipira i stvori kapacitete za primjenu održivog razvoja.	

	<ul style="list-style-type: none"> - HRPSOR je dio globalnog savjeta za održivi razvoj. Povezuje OR i društveno odgovorno poslovanje (DOP). U smislu, DOP je alat koji poduzeća koriste za doprinos održivom razvoju. - Samo poduzeće ne može biti održivo u doslovnom smislu, ali ono može dati doprinos održivosti šire društvene zajednice, DOP je set alata, mjerila i vrijednosti, koje, ako ih poduzeće primjenjuje, može reći da daje svoj doprinos OR-u Hrvatske, objašnjava ispitanik.
2. Područje djelovanja	<p>Postignuća – opće podizanje DOP-a na razinu nacionalne godišnje konferencije na kojoj sudjeluje više od 200 osoba. Nagrade se dodjeljuju svake godine i naši su članovi motivirani da sudjeluju. Oni su najčešće <i>lideri</i> u svojim sektorima i nositelji tih nagrada. Napravili smo i indeks DOP-a.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pridonijeli da se DOP prestane poistovjećivati s filantropijom, što se desetljećima događalo. - Pomogli smo gospodarstvu da razumije što se od njih očekuje. - Lobiranjem smo postigli se naplata odvoza otpada za gospodarstvo u Zagrebu vrši na temelju količine u m2. Tako se vidi rad na smanjenju otpada i financijski se motivira poslovne subjekte. - Donosimo nove trendove u Hrvatsku i pomažemo njihovoj prilagodbi. Poput donošenja direktive o nefinancijskom izvještavanju. Sudjelovali smo u prijenosu direktive u zakonodavstvo, a sada jedini educiramo gospodarstvo o načinu izrade izvješća i primjeni GRI (Global reporting initiative) metodologije. Ispitanik smatra da je HRPSOR jedina organizacija u Hrvatskoj koja razumije OR u gospodarstvu i radi na njegovoj sustavnoj primjeni. - Pisanje stručnih radova o DOP-u. Sudjelovanje u javnoj raspravi kada su u pripremi zakoni, strategije, planovi; dajemo stručno mišljenje. - Odnos s civilnim udrugama za zaštitu okoliša: Mi smo relativno mala zajednica i svi se znamo. Udruživanje je logično i nužno, pogotovo na međunarodnim projektima, koji po <i>defaultu</i> zahtijevaju da se priključe OCD-i i javni sektor. Npr, Zelena akcija, Odraz, DOOR. Od državne

	<p>uprave, ministarstva: okoliša i energetike, gospodarstva i financija. Poslovne asocijacije – HUP i HGK su nam prirodno najbliži partneri.</p>
3. Politike OR	<p>O javnim politikama koje upravljaju zaštitom okoliša i OR: HRPSOR se tu pojavljuje tu kao zagovaratelj interesa gospodarstva.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Smjer: postizanje ciljeva OR, ali i zaštita interesa gospodarstva. - Neke od značajnih politika OR prema ispitaniku su: <i>Strategija niskougljičnog razvoja</i>, strategija prilagodbe klimatskim promjenama, nacionalni akcijski plan za zelenu javnu nabavu i paket za kružno gospodarstvo. - Opet se u smislu smanjenja emisija planiraju nekakvi veliki infrastrukturni projekti, a zaboravlja se da stvaranjem poticajnog okruženja u kojem će svaki od 70 000 poduzeća napraviti nešto u pogledu smanjenja emisija; kumulativno efekt može biti puno veći od skupih infrastrukturnih projekata. No, ne treba, naravno, birati ili-ili. Ne shvaća se kroz različite zakonske dokumente to može usmjeravati. - Tome javna politika i služi: usmjeravanju aktivnosti i razvoja gospodarstva u nekom smjeru. To niti jedna naša državna uprava do sada jednostavno ne razumije: bez obzira na političku opciju, bez obzira na resor o kojem pričamo. - O pripajanju energetike Ministarstvu zaštite okoliša: nemam mišljenje o tome. Dobra uprava je dobra uprava, bez obzira je li u istom odjelu ili nije. Spajanje te dvije teme u isto ministarstvo nema smisla kada je osoba koja vodi to ministarstvo nije stručnjak ni za jedno ni za drugo. - Pula je jedini grad u Hrvatskoj koji ima certifikat za društvenu odgovornost. Možda i jedni grad koji je objavio izvješće o DOP-u.
4. Poticaji	<p>HRPSOR je nastao zahvaljujući naprednim pojedincima koji su prepoznali važnost teme i okupili prva poduzeća, njih 18, kao osnivače. To su javna i privatna poduzeća.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Energetska učinkovitost i druge ciljeve iz <i>Strategije 2020</i>, tj. ono na što smo se obvezali, moramo provesti i bez same <i>Strategije niskougljičnog</i>

	<p><i>razvoja</i>. Drugim riječima, već preuzete obaveze dovest će do smanjenja emisija i rasta energetske učinkovitosti.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koliko EU potiče poslovni sektor za OR? EU je tržište na koje mi pretendiramo i ono postavlja takve standarde. Ne možete biti ozbiljan igrač u Europi danas, ako ne sagledate te standarde i ako se ne očitujete o vašem stavu prema okolišu: ako ne pokažete da ste svjesni svojih utjecaja i da njima upravljate, nitko vas neće ozbiljno prihvatiti. Vjerojatno je sam ulazak u EU to na neki način to i ubrzao. - Mehanizmi usmjeravanja: nije stvar EU, već tržišta: kupaca. Svaki će kupac, ako ste dobavljač iz Hrvatske, pitati: da li mjerite, upravljate i izvještavate o svojim utjecajima. Bez izvještaja o održivosti ili o nefinancijskim utjecajima, nitko vas neće uzeti u obzir. - Standardi zaštite okoliša i ISO standardi: 14 000, 50 000, 26 000 itd., pojavljuju se kao nulti kriteriji na natjecajima. - Poticaj su i politike zelene javne nabave koju propagira i provodi veliki broj EU državnih uprava. Kao prodavatelj, morate dokazati da imate proizvod koji je održiviji, zeleniji, obnovljiviji, manje štetan itd. - Standardi idu prema tome da je utjecaj poduzeća na okoliš sve manji. - Izvoznici zaista primjenjuju standarde i regulacije vezane za održivi razvoj, a znaju i zašto: računa im se na tržištima.
5. Čimbenici (provedba, mjerenje, evaluacija)	<p>Bitno je da svaka organizacija prepozna svoje negativne učinke i sustavno radi na njihovom poboljšanju. Izrada <i>benchmark</i>-a je drugačija je ako ste banka ili cementna industrija, ako je u pitanju okoliš.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poduzeće mora imati sljedivost i finalnu kvalitetu procesa i proizvoda. Ne možete uvesti loš materijal i od njega napraviti proizvod. Postoji kontrola zaštite potrošača, WTO, itd. - Postoji li i kakva je razlika između stranih i domaćih kompanija? <i>Lideri</i> OR-a u Hrvatskoj su privatne kompanije i to nažalost u stranom vlasništvu: jer politike održivosti i DOP-a moraju primijeniti i na lokalne podružnice. To nam ne služi na čast, ali to je slučaj. No, postoji nekolicina kompanija koje se trude, a mi cijenimo trud, objašnjava.

	<p>- Postoji li i kakva je razlika između javnih i privatnih kompanije? Postoji i to ogromna. Vrhunac neodgovornosti je smješten u javnim kompanijama. Npr. u Belgiji i UK-u, lideri društvene odgovornosti su kompanije u državnom vlasništvu. Vlasniku (državi) je bitno da se kompanija ponaša odgovorno, postavlja <i>benchmark</i> i razinu za sve ostale. Kod nas javni sektor ne samo da nije odgovoran, već često krši zakon.</p>
6. Detektirani problemi	<p>O odnosu struke i državne uprave: Struka nije ta koja treba reći državnoj upravi kako motivirati gospodarstvo, oni samo mogu reći u kojem smjeru se gospodarstvo treba razvijati, a državna uprava je ta koja će kreirati nekakav dokument koji će subvencionirati, poticati, kažnjavati i uvoditi dodatne mjere. To struka ne može, to je zadatak ministarstava. To oni jednostavno ne razumiju.</p> <p>- Hrvatska si često propisuje standarde više od onog što se od nas traži i onda zapravo kreiramo trošak i usporavamo svoj razvoj i naravno, ne postignemo zadano.</p> <p>- Primjer nerazumijevanja javne uprave: onaj tko je najviše uložio u održivost kasnije bude u nepovoljnoj situaciji. Npr. netko je ranije značajno smanjio svoje emisije, a netko nimalo ili je čak povećao. Onda recimo, 2000-te godine dolazi odredba da svi moraju smanjiti emisije za 20%. Sad, onaj tko je došao do vrhunca svojih mogućnosti mora smanjiti emisije jednako kao i onaj tko zagađuje sve. Tako onaj koji je već krenuo putem održivosti biva kažnjen, a onaj tko nije, biva nagrađen, konstatira ispitanik.</p> <p>- Zaključno: ne postoji razumijevanje kako regulativa utječe na gospodarstvo: napredni ne budu poduprti, nego čak i kažnjeni.</p> <p>- Implementacija je spora, ali teorijski, gospodarstvenici su dobro potkovani. Mnogi čekaju vanjski pritisak.</p> <p>- Državna uprava mora snažno educirati svoj zaposlenike i prepoznati da temelj budućeg planiranja mora biti pitanje OR, inače se vrtimo u krug. Upravo su oni slaba karika.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Djelatnici javne uprave ne shvaćaju da je snaga svake države zapravo ekonomska, a za provedbu bilo kakvih reformi ili promjena ključno je gospodarstvo.
7. Moguća rješenja	<p>Financijski poticaj: dok se ne počne naplaćivati koliko ste proizveli otpada, pojedincima ili kompanijama se ne isplati raditi na smanjenju.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Održivim razvojem su moguće ogromne uštede za kompanije, no bitan je ravnopravni <i>playing field</i>: da svatko plaća koliko proizvodi štetnog utjecaja, npr. otpada. - Gospodarstvo je nesklono raditi izmjene ako ne vidi određenu korist: ako mu to ne pomaže da opstane ili zaradi. - Najpametnije je javnoj upravi da razumije i motivira, odnosno da kreira politike koje će pokrenuti gospodarstvo u određenom smjeru. Toga nema u dovoljnoj mjeri.
8. Stav prema strategiji održivog razvoja iz 2009.	<p>Nitko baš i ne zna da postoji.</p>
9. Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja	<p>Netko treba preuzeti odgovornost, a bojim se da se to neće dogoditi.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dokument je iznimno kvalitetno napravljen, radilo ga je mnogo stručnjaka i puno predstavnika privatnog sektora. - Ključna mana: to je dokument kojeg je izradila struka, nije u vlasništvu politike i zbog toga je njegovo provođenje upitno. Strategija nema političku podršku. - No, dobar dio ciljeva iz strategije će zaživjeti i bez samog provođenja strategije jer je niskougljični razvoj jedini logičan razvoj. Pitanje hoćemo li u njega krenuti brže ili sporije. Sama strategija već konstatira da niskougljični razvoj postoji i bez razumijevanja šireg problema, jer

	<p>promjena tehnologije i kupnja novih tehnoloških rješenja već donosi smanjenje emisija, sve nove tehnologije su rađene po tom principu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Provođenje strategije bi nam omogućilo da na smanjenju emisija i profitiramo, odnosno da se razvijamo, a ne da nam to predstavlja trošak. Samo to netko treba prepoznati. - Odabir scenarija: treba početi sa scenarijem NU1 jer je realan i pokazuje društvenu korist. Bitno je početi. Scenariji NU2 je jako skup i mislim da je možda nerealno ambiciozan za početak. - Naravno, <i>business as usual</i> nije opcija, a prema scenariju 2 će moći kretati ako se neke tehnološke mogućnosti u međuvremenu pojave. Možda ćemo na kraju završiti na NU2, no trebamo početi.
10. Komentari	<p>Ispitanik više puta naglašava raznoliku lepezu nerazumijevanja od strane državne uprave, od čega se ističe nerazumijevanje javne politike kao alata za usmjeravanje aktivnosti gospodarstva. Postoji diskrepancija između stvarnog utjecaja regulativa na gospodarstvo i percepcije tog utjecaja od strane državne uprave.</p> <p>Značajno je i to da su predvodnici OR-a i DOP-a u Hrvatskoj privatne kompanije u stranom vlasništvu, a na suprotnom kraju spektra su hrvatske kompanije u javnom vlasništvu. One posluju društveno i okolišno neodgovorno te često krše zakon. Kao glavni motivator gospodarstva za prelazak na društveno i okolišno odgovorno poslovanje, ispitanik vidi u nekom obliku financijskih poticaja. Kao zagovornik interesa gospodarstva, ispitanik stavlja naglasak na koncept razvoja.</p>

3. Akteri jedinica lokalnih samouprava: Krk, Prelog, Koprivnica i komunalno poduzeće Ponikve

Ispitanik 4. Grad Krk

Položaj u organizaciji: viši.

JLS

1. Gradska politike i planiranje	<p>O razvojnoj viziji grada odlučuje gradsko vijeće, nakon javne rasprave putem radionica. Gradski razvojni prioriteti su:</p> <p>Cilj 1 - Razvoj zelenog gospodarstva.</p> <p>Cilj 2 - Razvoj infrastrukture i receptivnih sadržaja.</p> <p>Cilj 3 - Očuvanje okoliša, valoriziranje i očuvanje prirodnih i kulturnih resursa. Cilj 4 - Efikasna lokalna samouprava i podrška ugroženim skupinama stanovništva, navodi ispitanik.</p> <p>Većina strateških dokumenata je usvojena do kraja 2020. godine. Trajanje je tako predviđeno zbog poklapanja s periodima financiranja kroz EU fondove.</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Interdisciplinarna strategija nulte emisije stakleničkih plinova</i> za integrirani održivi razvoj otoka Krka donesena je za period do 2030. godine. - Utječe li smjena vlasti na politike OR? U gradu Krku 25 godina nije bilo smjene vlasti. - Konfliktni interesi: javljaju se između javnih i privatnih interesa. To se prvenstveno očituje u zahtjevima za proširenje građevinskih i turističkih zona. Ako je nemoguće pomiriti suprotstavljene interese, onda se usvajaju interesi zajednice i ono što je u skladu s principima održivog razvoja.
2. Stav građana/ki	<p>Vidi intervju s ispitanikom 5.</p>
3. Razumijevanje koncepta OR	<p>To je razvoj kod kojeg lokalna zajednica pokušava osigurati zadovoljenje svih osnovnih životnih potreba svojih građana/ki (voda, hrana, energija, krov nad glavom) iz lokalnih resursa, a da istovremeno okolišu ne nanese trajnu štetu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prema ispitaniku, glavne teme OR su: kraj ere fosilnih goriva, eko-hrana, problem betonizacije obale, obnovljivi izvori energije, pitka voda, riblji fond, emisije stakleničkih plinova, zagađenje okoliša i klimatske promjene.
4. Poticaj - tko?	<p>Krenulo je od malog broja građana, uglavnom visokoobrazovanih, koji su imali priliku upoznati se s trenutnom situacijom u svijetu, nadolazećim</p>

<p>- početak?</p> <p>- pozadina?</p>	<p>problemima i shvatili se da nešto mora hitno poduzeti kako bi se pripremili na neminovne promjene koje nam dolaze. Začetnici nisu bili političari!</p>
<p>5. Čimbenici (Provedba, praćenje i evaluacija.)</p>	<p>- Do sada postignuto: koliko ja znam, mi smo u OR-u negdje u samom vrhu u Hrvatskoj, iako smatram da još moramo puno napraviti, objašnjava ispitanik. Znam da je u nekim drugim JLS-ovima situacija puno gora nego u Gradu Krku, a istovremeno nas hvale oni koji su bili kod nas i vidjeli što i kako radimo.</p> <p>- Što se zbrinjavanja otpada tiče, tu smo možda najbolji u Hrvatskoj. Po pitanju energetike se dosta radi i ulaže i veoma dobro surađujemo s <i>Ponikvom</i>. <i>Eko-Ponikva</i> dosta pomaže svojim djelovanjem i zaslužni su za dobar <i>rejting</i> po tom pitanju.</p> <p>- Internet je ono po čemu smo još prepoznati na nivou RH je i naš projekt kojim nastojimo sva kućanstva i tvrtke spojiti svjetlovodnim nitima i osigurati svima minimalne brzine od 100/100 Mb/s.</p> <p>- Kritika: svi segmenti održivog razvoja nisu još na potrebnom nivou, ali smo u nekim segmentima daleko odmakli. Ispitanik još ističe potrebu napretka u područjima opskrbe hranom i energijom iz vlastitih izvora.</p> <p>- Postoje li javno dostupni podaci Grada o odvajanju i recikliranju otpada, električnim punionicama, korištenju i izvorima energije, solarnim panelima, , broju patenata po stanovniku, energetske učinkovitosti, obrazovanju građana i učenika za održivi razvoj? Odgovor: nedostaje stručnih kapaciteta. Ispitanik smatra da takvih podataka ima jako malo na web stranicama Grada Krka, ali više na webu komunalnog društva Ponikve. Problem je u tome što bi to netko morao stalno prikupljati, analizirati i stvarati izvješća, a za to trenutno nemamo ljudskih kapaciteta, kaže. Kako se stalno napadaju JLS-i da imaju previše službenika (neke sigurno imaju, a neke i nemaju, kao Grad Krk) onda se načelnici i gradonačelnici suzdržavaju od novog zapošljavanja. Barem je tako u Gradu Krku.</p> <p>- Praćenje i evaluacija: Na žalost, povremenih evaluacija tako da se skupi ekipa koja će dati svoju ocjenu do sada odrađenoga i da to bude</p>

	<p>zabilježeno, do sada nema. No, postoji dosta načina praćenja rada i komunikacije s građanima putem http://www.grad-krk.hr/ i poput portala <i>zakupaj.to</i> gdje građani na karti označe komunalne probleme, koji se onda prate kroz kategorije: 1. prijavljen (problem), 2. u postupku, 3. riješen.*</p> <p>- Kakav je odnos grada s poslovnim sektorom i kako se taj odnos očituje? Mi, na žalost, ne surađujemo dovoljno s poslovnim sektorom, tvrdi ispitanik. Još uvijek prevladava mišljenje da JLS-i ne trebaju brinuti o gospodarstvu na svom području, a za to su krivi i postojeći zakoni koji joj tu obvezu ne nameću.</p> <p>Do suradnje dolazi gotovo uvijek na tuđu inicijativu. Uglavnom se radi o inicijativama koje imaju pojedini poslovni subjekti, a koji se zbog prostorno-planske dokumentacije, ne mogu realizirati. U tim slučajevima se traži od Grada Krka da mijenja svoju dokumentaciju kako bi se određeni projekt mogao realizirati.</p>
6. Politike OR - EU	<p>Ispitanik misli da na razini Europske unije nije sve usmjereno ka održivom razvoju, već da su neki interesni lobiji uspjeli progurati svoje zahtjeve.</p> <p>Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009: Ispitanik nije upoznat.</p> <p>Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja: Ispitanik nije upoznat.</p> <p>No, ako ju izrađuju osobe postavljene po političkom ključu ili od raznih lobija, a ne ljudi svjesnih trenutne situacije, nadolazećih problema i nemogućnosti stalnog gospodarskog rasta, onda smo u ozbiljnim problemima! Već mi je sada žao svoje, a i tuđe djece, kaže ispitanik.</p>
7. Komentari	<p>Vrlo je pohvalna <i>Interdisciplinarna strategija nulte emisije stakleničkih plinova</i> za integralni održivi razvoj otoka Krka do 2030. Po tome, Krk je možda i vodeći u Hrvatskoj po pitanju dugoročnog planiranja, a vjerojatno i jedini grad s ciljem nulte emisije. Začetnici OR-a na Krku su nekolicina visokoobrazovanih građana s međunarodnim iskustvom. Ispitanik zaključuje kako im nedostaje ljudskih kapaciteta za detaljnije praćenje i analize. Ispitanik jasno prezentira ciljeve grada. Kontinuitet lokalne vlasti od 25 godina, koja uspješno implementira mnoge politike održivog razvoja, jedinstven je u hrvatskoj politici.</p>

Ispitanik 5. Ponikve eko otok Krk d.o.o. Položaj u organizaciji: viši		Komunalno poduzeće grada Krka
1. Gradska politike i planiranje	<p>Studija: <i>Interdisciplinarna strategija nulte emisije stakleničkih plinova za integrirani održivi razvoj otoka Krka</i> izrađena je 2012. Cilj je da otok Krk ima nultu stopu emisija do 2030. Ponikve su nositelj aktivnosti.</p> <p>- Plan postizanja energetske učinkovitosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. edukacija, 2. male investicije: solarni paneli na kućama i male elektrane, 3. izmjena fasada, 4. velike elektrane na energiju vjetra i Sunca (Punat i Baška, 12 stupova s po 3 GW), tek treba uvrstiti u prostorne planove. Plan je da to budu dionička društva u kojem su i građani vlasnici. 	
2. Stav građana/ki	<p>Ljudi često nisu upoznati s temeljnim informacijama oko otpada, ispitanik naglašava kako je bio iznenađen tom činjenicom. Npr. ljudi ne znaju da zbrinjavanje miješanog otpada košta 3-4 skuplje. Neki građani, manjina, ima stav da neće odvajati jer misle da se neki pojedinci bogate na tome. To je naravno, pogrešno, rezultat odvajanja su niži troškovi za građane i komunalno društvo.</p> <p>- Kakva s vaša iskustva s navikama građana? Jesu li podložne promjenama i kako?</p> <p>Lokalna anketa pokazala je da preko 80% građana želi prikupljeno odvajati otpad, no na terenu bude 50% prikupljenog otpada. Tu ipak, nedostaje malo discipline; paralelnog rada na motivaciji i kažnjavanju. Svijest građana o okolišu i OR-u je <i>rastezljiv</i> pojam. Za sada ne postoje kazne, no nisam siguran kako bi to funkcioniralo. Nije to lako, treba krenuti, ljudi se mijenjaju polako, treba neko vrijeme, objašnjava ispitanik. Drugačije je u</p>	

	Zagrebu, gdje su građani svjesni da na kraju sve završi na Jakuševcu pa im je svejedno hoće li odvajati otpad.
3. Razumijevanje koncepta OR	<p>Razvoj društva i sredine, koji se ne troši više resursa nego proizvodi, s mišlju na generacije iza nas.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ispitanik ima dojam da u državi, pa i na otoku Krku, ljudi nekad preferiraju ne raditi ništa po pitanju OR-a, iz nekog straha. Npr., vjetroelektrane možda štete tamo nekim pticama ili žabama, pa bolje ništa ni ne raditi. Činjenica je da se moramo razvijati, ali i voditi brigu o generacijama iza.
4. Poticaj - tko? - početak? - pozadina?	<p>Tko su začetnici i zagovornici održivog razvoja u vašem gradu i koja je njihova pozadina? Na otoku Krku ima 7 JLS-a i svi se formirali Ponikve, koje sada brine za vodoopskrbu, odvodnju, otpad i energetiku. Sada već postoji 60 godina u kontinuitetu. Strategija <i>Ponikva</i> je jedinstvena i obuhvaća cijeli otok.</p> <ul style="list-style-type: none"> - OR na otoku je započeo interakcijom komunalnog društva Ponikve i JLS-a. Tako da su baš možda Ponikve glavni poticaj OR, uz uspješnu suradnju sa 7 JLS-a. - Postoji energetski tim – po jedan predstavnik svake općine, oni razmišljaju, <i>brainstormaju</i> i iniciraju ideje koje se kasnije postaju odluke. Bitno je otočno zajedništvo. - Bitno je da se taj sustav temelji na ekonomiji. Svijest ima svoju težinu, no gdje god možete besplatno odlagati (Jakuševac), do tada se neće odvajati i reciklirati otpad, naglašava ispitanik. U EU znaju da je jeftinije odvajati, stoga ako se stavi sve u istu kantu, plaća se više. Kod nas je to besplatno. - Problem je u činjenici da je za odvojeno prikupljanje potrebno ulaganje u kante, kamione, ljude. To je početni trošak, ali kasnije se isplati.
5. Čimbenici (Provedba,	Postignuto je da komunalna strategija uspijeva zadovoljiti veći opseg posla tijekom turističke sezone.

<p>praćenje i evaluacija.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivno se radi na poboljšanja komunalne infrastrukture. Ceste su problematične, o njima odlučuju drugi (država), a o bankama i hotelima isto ne odlučujemo. Jedino nešto malo o prostornom planu odlučujemo. - Uz postojeću kompostanu, radi se i na pogonu za proizvodnju peleta, to je dugoročni projekt. A ujedno se radi i rekonstrukcija postojećih kotlovnica, tako da idu na pelete. Time se radi na neovisnosti od fosilnih goriva i energetsom razvoju. - Interakcija je stalna između 7 JLS-a, načelnika i članova skupštine Ponikve. - <i>Koordinacija otočkih načelnika</i> je neformalno tijelo koje ne donosi odluke, ali se dogovaraju strateške stvari vezane za budućnost otoka. - Čim je u pitanu neka veća investicija, ona već zadire u rad druge općine. Ponikve je onda tu koordinator. - Imamo ugovore s firmama koje otkupljuju sirovine, npr. karton ide u Belišće, papir djelomično u Sloveniju, staklo kupuje <i>Unija</i>, itd. - Ispitanik ističe da se komunalno poduzeće Ponikve uvijek trudi pružiti što bolju uslugu građanima; što je svakako osvježavajući pristup javnim uslugama (op. a). - Od dobrih primjera, ispitanik ističe Međimurje. No, Krk i Međimurje su potpuno različiti u ekonomiji. Krk je vezan za turizam i prisutne su velike oscilacije, ovisno o broju ljudi na otoku. Istra i Crikvenica su također dobri. Križevci imaju jako dobar sustav, posložen <i>od A-Ž</i>. Osijek isto puno radi. - Ispitanik smatra da je suradnja s akademskom zajednicom zanemariva. - Ocjena suradnje s poslovnim sektorom: odlično. Tu uglavnom govorimo o turizmu i ugostiteljstvu: naš poslovni sektor razumije ulogu komunalaca i važnost kvalitetne vodoopskrbe i gospodarenja otpadom. Znaju da im kvalitetne usluge pomažu ostvariti njihove ciljeve. - Ocjena suradnje s civilnim sektorom: dobra. Eko Kvarner je najjači, radimo s njima razne edukacije i ne prođe ni tjedan da nemamo skupinu djece ili predstavnika drugih jedinica lokalnih samouprava u posjeti. Bitno je da se naše iskustvo prenosi dalje, da se OR potiče i reklamira.
---------------------------------------	---

	<ul style="list-style-type: none"> - S drugim sredinama surađujemo preko HGK, grupacije čistoće i vodovoda; povezani smo s drugim sredinama. - Kako biste usporedili poziciju Krka u kontekstu drugih gradova u Hrvatskoj? Odgovor: mi smo na dosta dobroj geografskoj poziciji, povezani smo mostom. Pozicionirani smo kao otok, ali zbog mosta funkcioniramo i kao kopno. Tako se može se biti i gospodarski konkurentan. Bitna je otočna opredijeljenost u smislu održivog razvoja, stoga ne treba dozvoliti tešku industriju za nekakvu laku zaradu.
6. Politike OR - EU	<p>Krk je preuzeo obaveze od EU, kao i RH naravno. Krk ipak nije čekao EU već je samostalno napravio puno, uz dostupnost lokalnog i nacionalnog financiranja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jedini verificirani EU projekt u Krku, na kojem se radi od 2008. godine je za kanalizacijsku mrežu i pročišćivač voda, u vrijednosti od 60 milijuna EUR, koje EU pokriva sa 72%. Ostalo pokrivaju Hrvatske vode i lokalni proračun. - Ocjena suradnje s ministarstvima: izvrsna. Vezano za otpad, surađujemo s MZOE, Fondom za zaštitu okoliša itd. - Izmjene sastava ljudi u ministarstvima predstavljaju problem. - Tri godine bili smo bez sredstava iz <i>Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost</i> jer su 2014. potrošili više, pa su kasnije pokrivali gubitke. - Mi u Ponikvama ne želimo biti samo <i>Čistoća</i> ili <i>Vodovod</i>, već želimo biti dio <i>brenda</i> „Eko otok Krk“. Zato moramo dati sve od sebe, tako da i ljudi na terenu mogu dati sve od sebe. - Što smatrate uspjehom u politikama održivog razvoja? Uspjeh je kada projekt održivog razvoja proširimo na cijelu državu. - Primjer loših politika gospodarenja otpadom je Grad Rijeka koji je unazad 6 mj. počeo zbrinjavati svoj miješani otpad po cijeni od 500 kn po toni. Do tada su odlagali besplatno ili za 10 kn po toni. Zbog toga su poskupili komunalnu naknadu za 109%. S druge strane Krk odvaja preko 50% i zbog toga je moguće poskupljenje puno niže nego drugdje u Hrvatskoj i kreće se oko 20%.

	<p>Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009: Ispitanik nije upoznat.</p> <p>Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja: Ispitanik nije siguran, no smatra da će o tome odlučivati veliki gradovi. Ističe važnost električnih vozila i primjer Danske (gdje je ispitanik bio na stručnom putovanju), koja do 2050. planira biti zemlja bez fosilnih goriva.</p>
7. Komentari	<p>Razgovor s ispitanikom iz lokalnog komunalnog poduzeća dodatno naglašava njihovu važnost za planiranje u provedbu politika . Pozitivno je postojanje jasnog plana energetske učinkovitosti i svijest o nužnosti decentralizirane proizvodnje energije. Značajan je i uvid u svakodnevne probleme gospodarenja otpadom, poput nepoznavanja temeljnih informacija i odbijanja odvajanja otpada. Takvo ponašanje proizlazi iz nedovoljnog obrazovanja za održivi razvoj ili neadekvatne komunikacije vlasti s građanima. Ispitanik zaključuje nužnost ekonomskog utemeljenja gospodarenja otpadom kao jedini način promjene: dok god je moguće besplatno odvoziti otpad na odlagališta bez naplate, neće biti promijene. Ispitanik pokazuje svijest o kvaliteti pružene usluge komunalnog poduzeća Ponikve. Ispitanik pokazuje razumijevanje potencijala održivog razvoja kao lokalnog <i>brendiranja</i> i stila života. Od 3 grada u istraživanju, jedino Krk ima ostvarene projekte na području solarne i vjetro energije, iako minimalnog opsega.</p> <p>Ostale značajne informacije izvan intervjua:</p> <p>Interdisciplinarna strategija nulte emisije stakleničkih plinova za integrirani održivi razvoj otoka Krka izradili su: igr d.o.o., Zagreb, Hrvatska / igr AG, Rockenhausen, Njemačka i Institut für angewandtes Stoffstrommanagement (IfaS), Umwelt-Campus Birkenfeld, Njemačka, dakle postoji suradnja sa stručnjacima i institutima.*</p>

Ispitanik 6. Grad Prelog

Položaj u organizaciji: srednji.

JLS

1. Gradska politike i planiranje	<p>O razvojnoj viziji grada odlučuju sami građani kao pojedinci ili preko predstavničkih tijela Grada (izborom članova gradskog vijeća) ili preko civilnog i javnog sektor, a isto tako sudjeluju i gospodarstvenici (poduzetnici). Za potrebe izrade vizije formiraju se i posebne radne skupine koje na svojim radionicama nastoje doći do zajedničkih općih ciljeva razvoja našeg Grada.</p> <ul style="list-style-type: none">- Grad balansira između potreba građana/radnika i interesa gospodarstvenika i poduzetnika.- Glavni prioriteti razvoja predstavljaju ulaganja u razvoj gospodarstva i izgradnju te proširenje gospodarskih zona, izgradnja prometne i komunalne infrastrukture, razvoj turističke infrastrukture i razvoj društvene infrastrukture.- Gradske politike i smjene vlasti: u pravilu, gradske politike ne ovise o smjenama vlasti jer je realizacija svih važnijih gradskih projekata u interesu svih političkih opcija na području Grada. Jedino se interes opcija može razlikovati u redoslijedu realizacije zacrtanih razvojnih projekata.- Planovi Grada izrađuju se sukladno strateškim dokumentima razvoja koji se programiraju prema periodima EU procedura. Planovi se rade za projekte u trajanju do 2 godine, srednjoročni od 3 do 5 godina, a dugoročni za više od 5 godina.
2. Stav građana/ki	<p>Građani Grada Preloga vrlo su otvoreni. Razlog tome je zapadna kultura koja je na našem području ima vrlo veliki utjecaj na lokalno stanovništvo, objašnjava ispitanik Veliki broj domaćeg stanovništva radi u susjednim zemljama Sloveniji, Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj te u velikoj mjeri preuzimaju navike iz tih razvijenijih zemalja. Lokalno stanovništvo je naučeno na režim radišnosti te se upravo iz toga razloga vidi razvijenost Grada Preloga i Međimurske županije.</p>

	<p>- Jedini problem su plaće koje su daleko ispod prosjeka u Republici Hrvatskoj. Ljudi nisu skloni sažalijevanju već od onoga što imaju nastoje napraviti najbolje i najviše što mogu. Smatramo da lokalno stanovništvo ne želi mijenjati svoje navike jer se vidi da je ovaj dio Hrvatske daleko razvijeniji od ostatka, stoga bi se upravo ostatak stanovnika Hrvatske trebao ugledati na sjeverozapadnu Hrvatsku i težiti takvom načinu života.</p>
3. Razumijevanje koncepta OR	<p>Održivi razvoj je pojam za iskorištavanje što veće količine resursa u sadašnjosti uz to da ti isti resursi ostanu za buduće generacije.</p> <p>- Pojmove koje još koristimo, a vezani su uz održivi razvoj su: zaštita okoliša, eko-proizvodnja, recikliranje otpada, zelena energija, itd.</p>
4. Poticaj - tko? - početak? - pozadina?	<p>Temelji održivog razvoja Grada Preloga svakako je Strategija "Zero waste 2020", u sklopu pokreta Zero waste Europe, u čijoj izradi je sudjelovala i Zelena akcija. Strategiju: uspješno provodi lokalno komunalno društvo Pre-Kom¹⁴.</p> <p>- U <i>Misiji i viziji</i> Pre-Koma stoji: „Svijest o problemima okoliša, sve veći javni pritisak i zakonske mjere mijenjaju način poslovanja u svijetu. Klijenti, korisnici i vlasnici sve češće traže ekološki prihvatljive proizvode i usluge koje pružaju društveno odgovorne tvrtke. Pokazivanje obaveze prema zaštiti okoliša pozitivno će utjecati na kratkoročni i dugoročni uspjeh tvrtke.“</p> <p>- Sve češći izvor financiranja su strukturni fondovi Europske unije. Fondovi tako utječu i na gradske strategije razvoja. Grad Prelog unutar svojih službi razvija projektni tim koji može u najkraćem mogućem roku odgovoriti na svaki razvojni projekt na području Preloga. Financiranjem iz strukturnih fondova mogu se postići određena kapitalna ulaganja na području Grada. Ispitanik izdvaja: obnovu dječjeg vrtića, gradnju zaobilaznice te ulaganja u turističke potencijale.</p> <p>- Gradska uprava Grada Preloga nema uvid u energetska strukturu Preloga, osobito kad je riječ o privatnim investicijama. Pritom je potrebno naglasiti kako to nije ni u nadležnosti Gradske uprave.</p>

¹⁴ Strategija Zero Waste <http://www.pre-kom.hr/zero-waste-2020.html>, pristupljeno rujan 2017.

	<p>- Geotermalna elektrana u izgradnji: Švicarsko-njemački konzorcij AAT Geotherme prvotno je na prostoru gdje se danas gradi hibridna geotermalna energana u Draškovcu planirao izgraditi isključivo lječilišno-turistički kompleks toplica. No 2014. godine javila se ideja da se pored toplica izgradi i hibridna geotermalna energana. Veliki utjecaj imala je financijska kriza u svijetu čime je zaključeno da trenutno nije pravo vrijeme za ulaganje isključivo u toplice te su se iz tog razloga odlučili na izgradnju elektrane koja će proizvoditi struju. Planirano je da se proizvedena struje prodaje u sustav po povoljnijoj cijeni te da se tako građanima omogući korištenje jeftinijih izvora energije.</p>						
5. Čimbenici (Provedba, praćenje i evaluacija.)	<p>Iz strategije Prelog Zero Waste 2020: „JLS su u svrhu praćenja stanja ispunjavanja obveza (...) strategije, oformili Savjet za gospodarenje otpadom donjeg Međimurja koji će pratiti ispunjavanje ciljeva međunarodne strategije Zero waste, kojeg čine sljedeći članovi:</p> <ul style="list-style-type: none"> · gradonačelnik/načelnici JLS donjeg Međimurja · direktor GKP PRE-KOM d.o.o. · predstavnik Zero Waste Europe / Zelene akcije“ <p>„Količina odloženog glomaznog i miješanog komunalnog otpada na odlagalištu po domaćinstvu:</p> <p>2011: 2888 t – 424 kg/domaćinstvu (po stanovniku 128,5 kg) (...)</p> <p>2016: 2371 t – 297 kg/domaćinstvu (po stanovniku 89,9 kg)</p> <p>Količina odvojeno prikupljenog, te obrađenog i oporabljenog otpada:</p> <table> <tr> <td>2011 - 16,93 %</td><td>2014 - 22,39 %</td></tr> <tr> <td>2012 - 19,04 %</td><td>2015 - 49,58 %</td></tr> <tr> <td>2013 - 19,63 %</td><td>2016 - 53,12 %</td></tr> </table> <p>(...) Analize pokazuju i porast ostalih odvojeno prikupljenih materijala koji se sakupljaju po sistemu „od vrata do vrata“, te se u 2015. godine odvojeno prikupilo i samostalno obradilo 49,58% otpada, čime smo ostvarili rezultat bolji od prosjeka EU koji odvojeno prikupljaju 43% otpada. Do ovakvih rezultata nije se došlo brzo, već sustavnim ulaganjima i unapređivanjima sustava gospodarenja otpadom.</p>	2011 - 16,93 %	2014 - 22,39 %	2012 - 19,04 %	2015 - 49,58 %	2013 - 19,63 %	2016 - 53,12 %
2011 - 16,93 %	2014 - 22,39 %						
2012 - 19,04 %	2015 - 49,58 %						
2013 - 19,63 %	2016 - 53,12 %						

S obzirom na postignute rezultate JLS donjeg Međimurja žele ući u društvo najboljih svjetskih praksi na području u gospodarenja otpadom i stvoriti društvo bez otpada.“ (Iz strategije Prelog Zero Waste 2020.)*

- Sama Gradska uprava Grada Preloga radi na povećanju energetske učinkovitosti postojećih objekata koji su u vlasništvu jedinice lokalne samouprave.

- Cilj ulaganja je smanjenje potrošnje energije i emisija CO₂ u atmosferu te smanjenje mjesečnih troškova za energente, uz ukupno poboljšanje kvalitete života samih građana. Kroz 2017. godinu Grad Prelog je krenuo u investiciju zamjene sustava javne rasvjete s LED rasvjetom u što je uloženo oko 800.000,00 kn. Tijekom narednih godina planirana je zamjena javne rasvjete na cijelom području Grada Preloga u što će biti uloženo još dodatnih 3.600.000,00 kn.

- Osim toga, Grad Prelog je jedinica lokalne samouprave s najvećim ulaganjem u gospodarenje otpadom i vodeći je u sortiranju istog, smatra ispitanik.

- O gospodarstvu: gospodarstvo u Prelogu je vrlo razvijeno, slika preloškog gospodarstva je vrlo povoljna kad je gospodarski rast u pitanju. Dvije trećine gospodarskih aktivnosti spada u prerađivačka, izvezno orijentirana industrija.

- Prelog je trenutno jedna od rijetkih sredina u Hrvatskoj u kojoj se grade inozemni proizvodni pogoni. Na području Grada Preloga postoje 3 gospodarske zone i to Gospodarska zona u Prelogu – Sjever, Industrijska zona Prelog – Istok i Gospodarsko-stambena zona Draškovec-Hemuševac. Sve su popunjene oko 70% ili više. Na području Grada Preloga djeluje 300-tinjak poduzetnika što čini 9,44 % poduzetnika u ukupnom broju poduzetnika na području Međimurske županije. Navedeni broj poduzetnika sudjeluje sa 20,08 % u izvozu cijele Međimurske županije. Ukupni prihodi poduzetnika s područja Grada Preloga čine 13,12 % prihoda Međimurske županije. Navedeni podaci govore o jačini gospodarstva na području Grada Preloga kao i orijentiranosti Uprave

	<p>Grada Preloga prema stvaranju kvalitetne baze za razvoj gospodarstva, potpunim uređivanjem gospodarskih zona.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uz pomoć EU fondova, u kratkoročnom i srednjoročnom razdoblju planira se izgradnja poduzetničkog centra, primjena mjera energetske učinkovitosti na sustavu javne rasvjete i drugi projekti. - Kakva je vaša suradnja s organizacijama civilnog društva? <p>OCD-ima se pridaje velika pažnja i financira se njihovo djelovanje kroz godišnje programe javnih potreba u kulturi i sportu. Financira se pedesetak udruga. Naš cilj je građanima kroz udruge dati stimulaciju kako bi kvalitetno organizirali slobodno vrijeme i omogućili kvalitetno druženje.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Akademski sektor: direktni odnosi ne postoje, no veliki broj mladih odlazi na studij na Međimursko veleučilište u Čakovcu, Sveučilište Sjever u Varaždinu te na ostala Sveučilišta.
6. Politike OR - EU	<p>S obzirom na veličinu proračuna Grada, a i na količinu sredstava potrebnih za financiranje projekata od interesa za Grad Prelog, većina projekata planira se financirati uz pomoć sredstava EU fondova.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koji su fondovi i projekti EU značajni za Prelog? Kakvi su to projekti? <p>Najznačajniji fondovi su nam mjere Ruralnog razvoja (7.2.,7.4.) Ministarstva poljoprivrede, različite mjere Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (mjere vezane uz energetske učinkovitost zgrada javnog sektora, zamjena javne rasvjete novijom LED rasvjetom). Zatim projekti vezani uz kohezijske i investicijske fondove gdje se prilikom gradnje projektiraju niskoenergetski i energetske učinkoviti objekti u skladu s direktivama i normama EU. Također provode se i brojni međunarodni projekti prekogranične suradnje (Interreg HU-HR i Interreg SI-HR).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grad Prelog te njegove službe u svojem radu ne mogu direktno utjecati na razvoj niskougljičnog gospodarstva. Ali Grad Prelog ipak pokušava promišljati i planirati politiku i mjere za smanjivanje emisija stakleničkih plinova i ublažavanje klimatskih promjena. Grad Prelog u odabiru svojih

	<p>partnera: tvrtki koje svoj razvoj planiraju u Prelogu, pokušava odabrati tvrtke koje su što bliže zdravom načinu gospodarenja i održivom razvoju.</p> <p>Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009: Ispitanik nije upoznat.</p> <p>Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja: Ispitanik nije upoznat.</p>
7. Komentari	<p>Ispitanik ističe gospodarstvo kao jasni prioritet grada Preloga, pogotovo njegovu izvoznu komponentu. Ispitanik ističe odliku radišnosti kao determinantu međimurskog identiteta. Radišnost i marljivost „međimurskog čovjeka“ vidljiva je i u opisu međimurskih kompanija poput Tehnixa ili Centrometala. Takva jasna identitetska odrednica neke zajednice ističe se od ostalih intervjuiranih gradova, a vrlo je zanimljiva u hrvatskom kontekstu i kao takva zahtijeva zasebno istraživanje. Ističe se i stav: „ostatak stanovnika Hrvatske trebao ugledati na sjeverozapadnu Hrvatsku i težiti takvom načinu života“.</p> <p>Gradske strategije rade se prema periodima EU financiranja, a većina projekata planira se ostvariti preko ESI fondova. Ambicioznost Preloga u OR-u vidljiva je u izradi i uspješnoj implementaciji strategije <i>Zero Waste Europe</i>. Nedostatak jasnih podataka o lokalnoj energetici, na ukazuje na „zdravo za gotovo“ razinu svijesti o resursima na razini cijele Hrvatske. Također ukazuje i na problem centraliziranog opskrbljivanja energijom. No, prva geotermalna energana u ovom dijelu Europe koja je trenutno u procesu realizacije na području Draškovca, kod Preloga, ukazuje na okrenutost lokalne politike prema obnovljivim izvorima energije i novim tehnologijama.</p>

Ispitanik 7. Grad Koprivnica

Položaj u organizaciji: srednji

JLS

<p>1. Gradska politike i planiranje</p>	<p>Izrada razvojnih strategija inspirirana je prije svega Europskom unijom: da bi se prijavilo na neki natječaj, sukladna tema se mora definirati u strateškom dokumentu grada. Nadalje, strategija mora biti usklađena s višim strateškim dokumentima poput županijske strategije, nacionalna i europske, za određeno područje.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Strategiju razvoja Grada Koprivnice 2015 – 2020., razvilo je za to zaduženo povjerenstvo grada, uz poziv malim i velikim lokalnim poduzećima, školama itd. Osnovane su tematske radne skupine poput one za poduzetništvo ili obrazovanje. Gradsko vijeće bilo je zaduženo za usvajanje strategije. - Konflikti interesi: Bilo je manjih razlika oko viđenja strategije, neki žele samo lokalnu ekonomiju u fokusu, a neki su zagovarali sveobuhvatniji pristup. - Prioriteti grada: Koprivnica je dobila sveučilište Sjever prije tri godine i dobar dio proračuna potrošen je na to. Obrazovanje je na prvom mjestu, procjenjuje ispitanik. Ostali prioriteti su poduzetništvo, održivi razvoj i zaštita okoliša, mobilnost i <i>waste management</i>. - Prioriteti ovise o mogućnostima financiranja. Namjeravamo sve te projekte sufinancirati iz EU fondova. Zbog toga, projekti trebaju biti u skladu sa Strategijom 2015 – 2020. - Ovisi li gradske politike o smjeni vlasti? <p>Postoje određeni pomaci u prioritetima. U principu, to su neki projekti koji su već uznapredovali i teško je naknadno promijeniti neki objektivni cilj. Npr. počeli smo graditi pješačko-biciklističke staze i to je obavezno prilikom svake rekonstrukcije prometnice. Kad bi došlo do promjene vlasti, sumnjam da bi se to promijenilo. Već se ustalilo se među građanima i postalo je nešto što se podrazumijeva. Ima i projekata koji traju već 10 godina, uloženo je dosta sredstava i teško je sada to promijeniti.</p> <ul style="list-style-type: none"> - O gradskom planiranju: prije je praksa bila od godine do godine, a danas je to planski. Kapitani projekti zahtijevaju dugoročnije i preciznije planiranje. Zato što su strateške smjernice definirane u sklopu RH, a mi se
--	--

	<p>vežemo na to. Nekoliko godina unaprijed se zna na što će ići novci, pa se može ravnati prema tome.</p> <p>- Postoji vizija grada do 2030, ali ništa specifično poput odluke da budemo, <i>carbon neutral</i>, nego u smislu povećanja kvalitete života itd.</p>
2. Stav građana/ki	<p>U početku je bilo problema, poput krađe javnih bicikala, no s vremenom se to riješilo i građani su se navikli.*</p>
3. Razumijevanje koncepta OR	<p>Usklađivanje raznih interesa, s brigom za okoliš.</p>
4. Poticaj - tko? - početak? - pozadina?	<p>Otkud dolazi inicijativa za projektima vezanim za održivi razvoj?</p> <p>Priča s održivim razvojem krenula je 2001. godine s tadašnjim gradonačelnikom Zvonimirom Mršićem. Tada je krenula politika rekonstrukcije prometnica i izgradnja pješačko-biciklističkih staza. Sve je bilo u kontekstu europskih integracija, približavanja EU i profiliranja tog političkog dužnosnika kao europskog. U vrijeme kada je Ivica Kirin bio aktualan u RH politici, tako da to je bilo osvježavajuće. Z. Mršić je začetnik što se tiče gradske strukture.</p> <p>- Koji gradovi prednjače u OR? Odgovor: gradovi sjeverozapadne Hrvatske. Međimurje i Čakovec su poznati po gospodarenju otpadom. Ne Varaždin, ističe ispitanik. Rijeka prednjači po primjeni modernih tehnologija u <i>ICT-u</i>. Zagreb ne bih po ničemu izdvojio. Sjećam se da je Koprivnica 2008. godine imala više pješačko-biciklističkih staza od Zagreba. Koprivnica je vrlo ravna i podrazumijeva drugačije prostorno planiranje od npr. Dalmacije.</p> <p>- Ispitanik smatra da su Rijeka i Zagreb imali dosta pokušaja i projekata, ali bez posebnih rezultata. Istra ima dobro sređeno pješačko-biciklističke staze zbog turizma. Krk bih isto izdvojio. Postoje pojedinačni pokušaji, a politike održivog razvoja mogu se lakše implementirati u manjim mjestima.</p>

	<p>- OR razvoj super funkcionira u Danskoj, Nizozemskoj ili Belgiji. Naš problem s tim strateškim dokumentima i naporima je da nisu prepoznati, sve od lokalne do nacionalne razine. Zbog toga Koprivnica želi da netko verificiran to službeno potvrdi i certificira.</p> <p>- Suradnja s <i>Regionalnom Energetskom agencijom Sjeverozapadne Hrvatske</i>, osnovanom 2008. godine.</p> <p>Koncept energetske agencije je dobar i potiče regionalni pristup rješavanju problema OR, pogotovo energetike, obnovljivih izvora i energetske obnove zgrada, smatra ispitanik. Ispitanik je uvjeren da bi bilo bi dobro da <i>Agencija</i> proširi aktivnost na mobilnost i gospodarenje otpadom. Tu ima potrebe za dobrim savjetima. U Koprivnicu je veliki broj projekata došao preko spomenute agencije: jako su dobar medijator između gradova, EU i ostalih agencija.</p>
5. Čimbenici (Provedba, praćenje i evaluacija.)	<p>Za provedbe politika OR bitno je certificiranje: Koprivnica posjeduje certifikat <i>World council on city data ISO 37120 Smart City</i>. Poslove vezane za certifikat vodi komunalno poduzeće <i>Komunalac</i>, a Grad (kao JLS) je nositelj. Certifikat se plaća i potrebno je ispuniti definirane uvjete. Certifikat je koristan u kontekstu prijave na različite projekte: on dokazuje da nešto stoji iza prijave, a korisno je i ovjeravanje i priznavanje napora koje ulažu komunalno poduzeće i JLS.</p> <p>- Kako se prate i ocjenjuju implementacije gradskih politika?</p> <p>U svakoj strategiji ima dio za monitoring. Povjerenstvo za provedbu Strategije sastaje se dva puta godišnje i onda se na temelju indikatora i podataka prate da li su ciljevi ispunjeni. Jesu li ti podaci dostupni javnosti? Da, jer gradsko vijeće mora donijeti zaključak, a svi dokumenti s gradskog vijeća su javni. No, rezultati tog praćenja po zadanim indikatorima nisu nigdje jasno prezentirani u redovitim intervalima (op.a).</p> <p>- Nažalost, OIE ne napreduju kako bi trebali, niti koliko potencijala imamo, smatra. To su nekakva <i>naša posla</i>. Plomin C je trebao biti prvo na ugljen, pa na plin... Uvijek su u energetici nekakve megalomanske stvari, velike investicije, nasuprot OIE koji su decentralizirani sustavi, kaže Ispitanik.</p>

Tako je kada sudbinu energetskog sustava određuje jedna monopolistička tvrtka, a ne više pružatelja energije. Priča o proizvodnji električne energije putem OIE krenula je 2000-ih no nije ostvareno.

- Kakav je odnos Grada s poslovnim sektorom i kako se taj odnos očituje? Velike kompanije: Carlsberg, Podravka i Belupo značajni su za grad, od ukupno 6400 zaposlenika u Podravci, puno ih je iz Koprivnice. Ako ima problema u Podravci, ima ih svugdje. Grad sponzorira i Poduzetnički inkubator.

- Dohodak koji ljudi ostvaruju puni proračun, a prosjek povećavaju visoke plaće u farmaceutskej industriji. Podravka je uvijek bila razlog doseljavanja u Koprivnicu. Sada se taj potencijal smanjio jer su se okolna mjesta ispraznila.

- Kakva je vaša suradnja s udrugama civilnog društva?

Nemamo baš razvijen civilni sektor u smislu održivog razvoja, no postoji udruga *Uzor Hrvatske*. Imamo jako puno civilnog sektora koji se bavi drugim temama. Inače smo surađivali s DOOR-om, bili smo jedan od rijetkih gradova koji se bavi OR-em, a DOOR rijetka OCD koji se bavi istom temom. Suradivali smo na projektu ENCRO, 2009. Ostvarili smo suradnju sa Sindikatom biciklista i Odracom, od organizacija na nacionalnoj razini. Sa Zelenom akcijom nismo surađivali.

- Suradnja s akademskim sektorom: ključno je novo Sveučilište Sjever. Imali smo prije kontakte s fakultetima iz Zagreba i Rijeke, na razini pojedinih projekata, poput onih sa zavodima fakulteta poput FSB-a. Sada grad zajednički sa Sveučilištem i poduzetništvom prijavljuje projekte. Poput onog za centre kompetencije kroz Ministarstvo gospodarstva. U tom smislu, postoji suradnja s akademskom zajednicom prvenstveno ako je Sveučilište *kod tebe*.

- Već postignuto: uspostava poduzetničkog inkubatora na području kampusa. Zatim, nabavka električnih vozila u sklopu projekta *Civitas Dinamo* te uspostava mreže punionica. Cilj je uspostava multimodalnog javnog prijevoza kojeg podupiru različite studije za održivu mobilnost.

	<p>Sustav javnog prijevoza dogovoren je s javnim komunalnim poduzećem <i>Komunalac</i>, u listopadu dolaze 2 električna autobusa, 5 malih električnih automobila i 5 brzih punionica.</p>
<p>6. Politike OR</p> <p>- EU</p>	<p>Kako EU utječe na grad? Ukratko, putem financiranja..</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sredstva za gospodarenje otpadom od Fonda za zaštitu okoliša su dosta pomogla. To su nacionalna sredstva, tj. europska sredstva kojima raspolaže MOZE i raspisuje natječaje sukladno operativnom programu <i>Konkurentnost i kohezija</i>. - Dosta sredstva Koprivnica je dobila od same Europske komisije. Dva su glavna izvora financiranja, pojašnjava ispitanik: 1.) europska sredstva kojima upravlja <i>Komisija</i> i raspisuje natječaje na razini EU i 2.) EU sredstva kojima raspolaže Ministarstvo na nacionalnoj razini. EU projekti sufinancirani od <i>Komisije</i>, poput: Intelligent energy Europe, FP 7 programi, Horizon 2020, CBC (cross border programi) dobra su priprema za izdašnije nacionalne natječaje. Dosta projekata iz tih programa vezano je za OR. Spomenuti poduzetnički inkubator prijavljen je kroz operativni program <i>Koherentnost i kohezija</i>, pod temom konkurentnost. - Omjer izvora financiranja: EU fondovi iznose oko 85%. Teško da bi se OR implementirao bez toga. - Kritika: uslijed promjene vlasti na državnoj razini 2011., odustalo se od OIE, a cijela energetska strategija je počivala na Plominu, pod vodstvom Radimira Čačića. Tražili su se projekti koji bi bili odmah vidljivi i OIE su stali. <p>Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009: Ispitanik nije upoznat. Komentira: tada je kriza bila na vrhuncu. Stvari poput OR-a se smatraju suvišnima i onda je to teže implementirati kad nema sredstva u proračunu. Javnost se bavi sasvim drugim temama poput egzistencije, a ti kao moraš smanjiti emisije. Ne idu takve napredne teme dok se ljudi bave osnovama.</p> <p>Stav prema Strategiji niskougliječnog razvoja: Ispitanik je upoznat. Koprivnica je bila uključena u izradu kao JLS. Smatra da je to dobronamjerna strategija, no ovisi je li ona provediva i hoće li se ti ciljevi</p>

	<p>ostvariti. Strategija se veže se na programske dokumente Europske unije i kao takva, dijelovi će sigurno zaživjeti: jer je vezana za financiranje putem EU fondova.</p> <p>- <i>Low carbon</i> politike i OIE-e povezani su s <i>Fondom za zaštitu okoliša</i>, koji ima sredstva za provedbu programa. Sa sigurnošću će se veći dio toga ostvariti, jer su već osigurana sredstva. S druge strane, 2009. godine toga nije bilo. Ispitanik smatra kako strategija nudi sveobuhvatan pristup i da je ozbiljan dokument. Ispitanik nije detaljnije upoznat sa scenarijima iz strategije.</p>
7. Komentari	<p>Zapažen je snažan utjecaj ESI fondova na postojanje i dugoročnost gradskog planiranja putem strateških dokumenata.</p> <p>Predstavljanje, reklamiranje i prikupljanje potpore za uvođenje i uspješnu provedbu <i>Strategije niskouglijasnog razvoja Hrvatske</i>, nije na zadovoljavajućoj razini.</p> <p>Ispitanik iz Koprivnice jasno korelira lokalne razvojne strategije s onima Europske unije. EU značajno utječe na postojanje srednjoročnih i dugoročnih planova i strategija grada. Neposredni utjecaj EU na ovu JLS je financijskom potporom. Ispitanik procjenjuje da se 85% projekta održivog razvoja u Koprivnici provodi uz pomoć EU financijskih sredstava. Ovaj ispitanik jedini navodi važnost certificiranja i verificiranja lokalnih politika i postignuća, u svrhu uspješnijih prijava na EU i projekte. Također, navodi kako su EU projekti dobra referenca za izdašnije nacionalne projekte.</p>

4. Akteri državne uprave: MZOE i HAOP

Ispitanik 8. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike	
	<div>Položaj u organizaciji: srednji</div> <div>Državna uprava</div>
1. Dimenzije OR	<p>Ispitanik definira održivi razvoj kao uspješnu pomirbu interesa gospodarstva, okoliša i društva. Ključ je u međuovisnosti i povezivanju zbog ograničenih resursa. OR je krovni koncept novim krilaticama poput:</p>

<p>- okoliš</p> <p>- socijalna dimenzija</p>	<p>zelene ekonomija i cirkularne ekonomije. Te nove krilaticе se fokusiraju na okoliš i gospodarstvo, ali bez društvene komponente.</p> <p>- Ocjena razine diskursa OR-a u hrvatskoj politici: Govori se jako cinično, ne shvaća se da je održivi razvoj dijalog između tri strane.</p> <p>- Održivi razvoj shvaća se kao odvojeni sustav. Npr. radimo strategiju industrijskog razvoja, pa onda odvojeno strategiju održivog razvoja. Ili se radi strategija turizma, pa se kasnije napravi strategija održivog turizma. Održivi razvoj se ne integrira u politikama. Nema razumijevanja niti dovoljnog obrazovanja za OR.</p>
<p>2. Područje djelovanja</p>	<p>Radimo na prilagođavanju klimatskim promjenama koje su najveća globalna prijetnja, objašnjava ispitanik i navodi primjer EU projekta modernizacije kompletne meteorološke mreže u Hrvatskoj u vrijednosti od 45 mil. EUR.</p> <p>- Zelena javna nabava je bitan projekt koji treba istaknuti. Za to su vezani procesi verifikacije i standardizacije proizvoda.</p> <p>- 2020. godine završavamo ciklus politika i financiranja unutar EU, a sada se već rade nacrti za novo razdoblje, npr. u <i>Bijeloj knjizi</i> o budućnosti Europe.</p>
<p>3. Politike OR</p>	<p>Ciljeve strategije <i>Europa 2020</i> sigurno nećemo dosegnuti, a možda hoćemo one vezane za energetsку učinkovitost. Općenito nemamo veliki problem s emisijama zbog nefunkcionalne industrije i slabog razvoja.</p> <p>- Nedovoljno je osviještena činjenica da eko-inovacije, ulaganje u znanost i obrazovanje gura društvo naprijed. To je vrlo slabo prisutno u medijima. Premda je ova reforma obrazovanja (2017) dosta rezonirala u javnosti: tu treba tražiti perspektivu razvoja društva. O znanosti i umjetnosti se ne govori nikako, a slabo se govori o doprinosima kreativnosti, smatra ispitanik.</p> <p>- Mišljenje o stavu dosadašnjih vlada o OR-u: u zakonu svašta piše, tvrdi ispitanik. U zakonu o zaštiti okoliša piše da sve razvojne strategije određenih područja moraju biti usklađene sa <i>Strategijom održivog razvoja iz 2009</i>. Mi uvijek dobivamo od svih ministarstava strategije i dokumente.</p>

	<p>Pitanje je koliko se sve to može obraditi. Zakonodavno nije problem. Sve to je negdje napisano. Nema se vremena sagledati sve, ocjenjuje ispitanik.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veći dio modificiranih ciljeva iz <i>Strategije 2020</i> za Hrvatsku već je ispunjen, smatra ispitanik. - Potreban je kompromis između prirodnjaka koji bi zaštitili sve, i gospodarstva koje bi radilo. - Kadroviranje u visokoj politici: Koje kvalifikacije osoba treba imati za visoku poziciju u ministarstvu? Ispitanik odgovara: pa biti dio stranke, nema tu kvalifikacija. Mi koji nismo u tom visokom rangu, potreban je rad, iskustvo, znanje. - Nema pozitivne selekcije u državnoj upravi, ispitanik to slikovito opisuje: „Kada sjedneš u neku kućicu, ako nisi bio zločest, ostaneš doživotno u toj kućici:“. Ispitanik dodaje kako je bavljenje politikom ipak vrlo zahtjevno. - O utjecaju preslagivanja unutar ministarstva, agencija, itd.: Da imate inicijalne vještine upravljanja, onda taj stres ne bi bio tako strašan. Kako ni tada nismo imali mehanizme upravljanja, a nemamo ih ni sada, u takvom nerazvijenom polu-sustavu, sve je trauma, naglašava ispitanik. Svi su postali tromi, lijeni u tom sustavu. Sustav je nefleksibilan i nema razvijenih upravljačkih procesa. - Odnos politike i državnih službi: promjene vlasti često nisu pozitivna promjena.
4. Poticaji	<p>Može li OR biti poticaj razvoja Hrvatske i rasta BDP-a? Ako je indikator BDP, onda ne, smatra ispitanik; ako je indikator indeks sreće, onda svakako.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Može li OR smanjiti razvojni rascjep Hrvatske i EU? Može, ako se provodi ozbiljno i ako svaka ideja prođe kroz filter održivog razvoja. - Prilagodba klimatskim promjenama znači smanjenje emisija i prihvaćanje politika OR. - Trenutno aktivno pitanje u EU je kako potaknuti eko-inovacije, na tome sada počinje raditi i MZOE.

	<ul style="list-style-type: none"> - Trojno predsjedništvo Vijeća EU, 2020. godine sastojat će se od Rumunjske, Finske i Hrvatske, što treba imati na umu kao priliku. - Nagrada Ministarstvo okoliša i energetike dana je Međimurju, a osim toga, Koprivnica stalno iskače kao pozitivan primjer.
5. Čimbenici (provedba, mjerenje, evaluacija)	<p>MZOE radi procjenu učinka propisa (PUP): postoji tablica s rubrikom procjene utjecaja propisa na okoliš, gospodarstvo, društvo, itd. Postoje obrasci i određeni filteri kroz koje dokumenti moraju proći kako bi pokazali da zadovoljavaju na 3 stupa OR. To je zakonodavni filter.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Postoji PUO (procjena utjecaja zahvata na okoliš) i SPUO, (strateška procjena utjecaja zahvata na okoliš) npr. za plan prostornog upravljanja. - Tko su glavni akteri OR-a? Svi dionici jednako bitni, uz nužnost kompromisa između 3 stupa održivog razvoja.
6. Detektirani problemi	<p>Okolišna politika je najsloženija politika EU. Mučimo se to sve uskladiti u ovom našem klimavom sustavu. Nikad dosta ljudi, angažmana, a puno ograničenja, tvrdi ispitanik. Ono što u jednoj Njemačkoj može proći, kod nas baš i ne. Zato što to podrazumijeva određenu kulturu rada, komuniciranja, vještina, koje se ne stječu u ministarstvu kada se zaposliš, nego puno prije. Stvari se kreću, ali ne brzinom kojom bi mi htjeli.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Portal Zelene javne nabave ne funkcionira kako bi trebao. - Politike provode ljudi, napominje ispitanik. - U hrvatskoj politici se gotovo nikada ne čuje političara koji izjavljuje: u mom mandatu ću ja napraviti to i to. Taj izričaj ne postoji i to je strašno. Političar ne zna da imam mandat koji počinje s nekom idejom. A u stvarnosti više od godine dana čekamo da nam netko potpiše neki dokument. Evo to je ta diskrepancija koja nas stalno muči u ministarstvu.

	<p>- Sustav je neprohodan i slabo funkcionalan. Slabi su indikatori praćenja funkcionalnosti sustava. Najveći je problem: dobro gospodarenje. Sustav <i>jede svoju djecu</i>.</p>
7. Moguća rješenja	<p><i>Good governance</i>, odnosno dobro upravljanje, osnovni je preduvjet za održivi razvoj.</p>
8. Stav prema Strategiji održivog razvoja iz 2009.	<p>Ona je polučila svoj rezultat jer je pokrenula određene procese i povećala vidljivost politika. <i>Strategija</i> je pokrenula proces obrazovanja za održivi razvoj, održivu proizvodnju i potrošnju.</p> <p>- Rezultate učinka strategije prati MZOE, tvrdi ispitanik. No, ne gledamo je li se provela neka specifična mjera, nego kumulativni učinak, objašnjava. Potpitanje o konkretnom primjeru mjerenja kumulativnog učinka glasi: što se promijenilo u polju „održive proizvodnje i potrošnje“ unutar <i>Strategija održivog razvoja 2009</i>. Odgovor ispitanika: „vrlo malo“.</p> <p>- Najveći napredak napravljen je u energetske učinkovitosti, u skladu sa <i>Strategijom 2020</i>.</p>
9. Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja	<p>- Komentar o tri predložena scenarija: Mislim da Hrvatska ima prostora da ide u snažniju tranziciju NU2 jer nema toliko opterećenja. U energetske sektoru ovisni smo o vanjske tehnologiji.</p> <p>- Potreban je nacionalni konsenzus, smatra ispitanik. Novca uvijek ima, s tim nema problema, tvrdi. Problem je u konsenzusu i političke volji, zaključuje. Niskougljični razvoj je veliki zaokret koji treba znati iskomunicirati. Potrebni su: jaka politička snaga i dobro gospodarstvo na istoj strani.</p>

10. Komentari	<p>Ispitanik zaključuje da održivi razvoj u Hrvatskoj nije implementiran i ukazuje na postojanje više neusklađenih strategija iz područja gospodarstva, energetike i turizma. Vidljiva je diskrepancija u stavovima oko OR-a kao poluge razvoja RH: s jedne strane ispitanik smatra da održivi razvoje ne može biti poticaj rasta BDP-a, a s druge strane smatra kako može pomoći u smanjenju razvojnog rascijepa Hrvatske i EU. Ispitanik višekratno ističe pojam eko-inovacija, kojeg prethodni ispitanici nisu spominjali.</p> <p>Ispitanik potvrđuje diskrepanciju postojećih zakona i provedbe istih, i tvrdi: „U zakonu svašta piše“ te „Politike provode ljudi.“</p> <p>Ispitanik ukazuje na nepostojanje kriterija stručnosti za visoke pozicije u ministarstvu, ono što jest potrebno je „biti dio stranke“. U više navrata kritizira sveprisutnu neprohodnost i sporost unutar sustava državne uprave. Ispitanik pokazuje određenu frustraciju i obeshrabrenost funkcioniranjem ministarstva te „sustava“ općenito. Jedino rješenje vidi u dobrom upravljanju.</p> <p>Smatra kako uvijek ima novca za provedbu politika održivog razvoja, poput <i>Niskouglične strategije</i>, no nedostaje političke volje i nacionalnog konsenzusa.</p>
----------------------	--

Ispitanik 9. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu		Državna uprava: agencija
Položaj u organizaciji: - ¹⁵		
1. Dimenzije OR	- Razumijevanje koncepta OR: to je kišobran tema koja je konceptualno cjelovita, a može se sažeti sa: <i>people, profit, planet</i> . Održivi razvoj blizak je s <i>low carbon policy</i> .	
- okoliš	- Ocjena razine diskursa OR-a u hrvatskoj politici: postao je otrcana fraza, a shvaća se pogrešno ili se ne shvaća.	
2. Područje djelovanja	„HAOP je nastao spajanjem Agencije za zaštitu okoliša (AZO) i Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP) te je preuzeo njihove poslove prikupljanja i objedinjavanja podataka i informacija o okolišu i prirodi radi osiguravanja i praćenja provedbe politike zaštite okoliša i prirode, održivog razvitka te ostale stručne poslove u vezi sa zaštitom okoliša i prirode.“ ¹⁶	
3. Politike OR	<p>Ispitanik primjećuje da strategije energetike, industrijskog razvoja i strategija obrazovanja ne sadrže dio o eko-inovacijama. Integracija tema kroz strategije je neefikasna.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bitna je usuglašenost s krovnom strategijom. Postoje mehanizmi izvješćivanja o provedbi strategije svake 2 ili 4 godine. JLS-i trebaju dostavljati izvješća, planove i programe. Neki to rade redovite, a neki ne. Predviđene kazne za to se u stvarnosti ne provode. - O preslagivanjima unutar ministarstva i agencija: ispitanik smatra da to nikako ne utječe na te organizacije. - Energetsko-klimatski paket politika Europske unije spustit će se i na Hrvatske institucije. <i>Low carbon policy</i> i EU: svi uplaćuju u fond, pa će biti i svima dostupno. - Procjena glavnih aktera održivog razvoja u Hrvatskoj: to je MZOE na političkoj razini, HAOP u izvještavanju i produkciji podataka, a JLS-i su glavni nositelj na svom području. Određena politika može uspjeti, samo ako je JLS „glavni“ i ima značajan utjecaj. 	

¹⁵ Ispitanik je odabrao opciju anonimnosti za opisnu razinu svojeg položaja u organizaciji.

¹⁶ Preuzeto s <http://www.haop.hr/>, rujan 2017.

	<ul style="list-style-type: none"> - Kreira li Hrvatske neke nove politike na polju OR? Odgovor: Pratimo trendove politika EU, ali ne kreiramo aktivno nove ili inovativne politike. - Kako funkcionira kadroviranje u visokoj politici? Odgovor: Znamo kako.
4. Poticaji	<ul style="list-style-type: none"> - OR kao poticaj razvoja Hrvatske i rasta BDP-a? Može biti poticaj svakako. Potreban je čitav niz eko-inovacija u raznim granama proizvodnje. Zeleno gospodarstvo to može ostvariti te povećati broj radnih mjesta. - Kako djelovanje vaše institucije doprinosi OR? Mi produciramo javno dostupne podatke i publikacije, evaluiramo politike i šaljemo izvješća Saboru i Vladi. - Zemlja uzor je Danska. Iako ima veliki otisak CO₂, uspjeli su uravnotežiti profit, zaštitu okoliša i socijalnu komponentu. Dobre stvari se subvencioniraju, poput kvalitetnih ideja i eko-inovacija. Odnosno, prednost imaju eko prilagođene kompanije. Danska je bogata i uređena na temelju visokotehnološkog napretka. Nizozemska ima zavidan stručni kontinuitet politika OR. - Proizvođači (tj. gospodarstvo i tehnologija) su već daleko naprijed. U smislu održive proizvodnje i energetske učinkovitosti, postoji mnoštvo A+ proizvoda, postoji tehnologija za recikliranje i smanjenje troškova otpada itd.
5. Čimbenici (provedba, mjerenje, evaluacija)	<p>Ključ je osigurati provedbu, sve od gradske do nacionalne razine. Značajan anti-primjer u tom smislu je slučaj prevoženja smeće iz Makarske u Kutinu, po cijeni od 30 000 dnevno, jer su ostali bez odlagališta. To se ne smije događati.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Postoji sustav upravljanja okolišem EMAS. Razna ministarstva i zavodi sudjeluju u provedbi projekata i u izradi strateško-planskih dokumenata, izvještaja i zakonodavstava. - Svake dvije godine u EU izrađuju se <i>country profili</i> po temama, sada je to sve dostupno putem <i>web based data</i>.

<p>6.</p> <p>Detektirani problemi</p>	<p>Kasni li Hrvatska za drugim zemljama EU po pitanu OR? Ispitanik smatra da kasnimo u svemu. Industrije baš i nema, a okoliš je sačuvan dijelom zahvaljujući ratu 1990-ih.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Problem provedbe: Nema dovoljno inspektora na terenu kako bi se detektirale nepravilnosti. Provedba zakona je nedovoljno kontrolirana. - Kao glavni problem ispitanik identificira nedostatak jasnog usmjerenja gospodarskog razvoja Hrvatske. - Multisektorska suradnja između ministarstava nije „savršena“.
<p>7. Moguća rješenja</p>	<p>Ispitanik se zalaže za gospodarski razvoj u smjeru eko-hrane, energetske neovisnosti i OIE te turizma u suradnji s eko-poljoprivredom. To su lokalne blagodati koje bi trebalo kapitalizirati.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hrvatska bi trebala postati socijalno pravednije društvo.
<p>8. Stav prema strategiji održivog razvoja iz 2009.</p>	<p><i>Strategija</i> je dala nultu stanje. Ispitanik procjenjuje uspješnost strategije ocjenom 3/4 od 5. Smatra da su neki ciljevi bili preširoko definirani, no da je <i>Strategija</i> raširila svijest o održivom razvoju.</p> <ul style="list-style-type: none"> - No, kada ispitanik prezentira konkretne podatke <i>iz Izvješća o stanju okoliša u Hrvatskoj 2014</i>, o uspješnosti provedbe strategije i konkretnih pokazatelja za ciljeve, rezultati pokazuju da je provedba <i>Strategije</i> ocijenjena srednjom do minimalom ocjenom.
<p>9. Stav prema Strategiji niskougljičnog razvoja</p>	<p>Ispitanik smatra da je realan scenariji postupne tranzicije NU1, ali osobno se zalaže za scenariji snažne tranzicije NU2.</p>

<p>10.</p> <p>Komentari</p>	<p>Ispitanik smatra kako održivi razvoj u hrvatskoj politici nije prepoznat, a kada se i spominje, shvaća se pogrešno. Ispitanik vjeruje kako preslagivanja unutar ministarstava i agencija nikako ne utječu na te agencije. Podsjetimo, rošade i učestala <i>gimnastika</i> državne uprave pod političkim utjecajem, su u najmanju ruku nesvakidašnji za suvremenu državu. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode (ili Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva?) od 2016. godine je Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu nastala je u rujnu 2015. „spajanjem Agencije za zaštitu okoliša (AZO) i Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP)“. Sada, dvije godine kasnije, web stranica HAOP-a (http://www.haop.hr/) još uvijek je u izradi, a za više informacija posjetitelj je upućen na zasebne stranice sada nepostojećih AZO i DZZP. No, treba istaknuti kako je HAOP jedina organizacija koja je brzo odgovorila na email za građane te je dogovoren sastanak i intervju. Usporedbe radi, Ministarstvu regionalnog razvoja trebalo je mjesec dana, a Ministarstva Prometa i MZOE nisu nikad odgovorili. Intervju s MZOE dogovoren je putem drugih kanala.</p> <p>- HAOP se ističe kao glavni akter praćenja implementacije zakona i politika te praćenja širokog spektra podataka o okolišu.</p> <p>Ispitanik naglašava važnost zelenog gospodarstva kao poticaja rasta BDP-a te uviđa problem političkog kadroviranja.</p> <p>Gospodarski razvoj RH i nedostatak jasnog usmjerenja, ispitanik postavlja na vrh liste prioriteta, zajedno s problemom provedbe zakona i propisa.</p>
---	--